

142

[Faint handwritten signature or initials]

Yolanda
Lirio
Monte
17

N. Kic. C-e

TL a 89 tra

211 211. 322/60

✓ M27-I-Pol-3

M

[Faint, illegible handwritten text]

[Faint, illegible handwritten text]

BREVE DIRECTO

RIVM, AD CONFESSA-
rii, & confitentis
munus rite obe-
undū concin-
natum.

Per M. Ioannem Polancum
Theologum Societatis

~~Cassini IESV~~
~~Ioannem Polancum~~

Et ab eodem multis in
locis recognitum.

Rome, in Collegio Societatis
IESV.

M. D. LXVIII

Perinet ad front. de Wibe

14 FEB. 1919

AD LECTOREM.

INter cetera pietatis officia,
in quibus Societas IESV,
pro data sibi à diuina liberalitate
gratiæ mēsurā, uersari solet, illud
sane audiendarum confessionum,
quod ad inuādā hominum salu-
tem in primis est necessarium, fre-
quentissime obire consuevit.

Cum igitur uisum esset expedire,
ut presbyteri huius Societatis di-
uersissimis orbis regionibus dis-
iuncti, unam, eandemque rationē
in hoc ministerio gerēdo seque-
rentur, quemadmodum uno, atq;
eodem spiritu ad promouēdam
hominum salutem ducuntur, da-
tum fuit mihi negotium à .R.P.
nostro Præposito, ut quam aptis-
simo ordine possem, in compen-
dium ea redigi curarem, quæ par-
tim lectione, partim obseruatione

crebrisque tum meis, tum aliorū
experimentis vtilia esse, & con-
fessarijs, & confitentibus compe-
rissim. Nec vero quisquē existi-
met, id nobis fuisse propositum
vt summā casuum conscientiaē cō-
ficeremus, quin potius ad huius-
modi doctrinam, ex alijs docto-
ribus petēdam, hortamur: sed id
agebamus, hoc breui compendio,
vt circa modum in cōfessionibus
procedendi esset sacerdotibus no-
strae Societatis vna proposita re-
gula, ad quam praecipue quae ad
hanc functionem pertinent, diri-
geremus: seruantes eam vnionem
in illa exequenda, quam omnibus
in rebus tenere propter Christi ob-
sequium ante omnia expetimus.
Verum cum plurimis exempla-
ribus egeremus, quae manu excu-
rari, vix etiam longissimo tēpore
potuissent, statueramus typogra-
phorum.

phorū opera vti, & omnia quae
exouderentur volumina recipere
vt ea inter nostros dumtaxat di-
stribueremus. Ac ita quidem fe-
cissimus nisi reuerēdissimus Ar-
chintus summi Pontificis in alma
Urbe Vicarius (qui vna eū Ma-
gistro Sacri Palatijs de libris qui
Romae imprimuntur cōsuram fer-
re solet) nos, cum hunc tractatum
vidit, ad euulgandum illum, &
cum alijs etiam extra Societate
communicandum fuisset hortatus.
Qui sperare se aiebat multos, &
Confessarios, & confitentes fru-
ctum non medioerem ex illo esse
capturos. Nos vero, qui labores
omnes nostros, ac nos ipsos publicae
animarum vtilitati ad Dei
gloriā cōsecrauimus, vt asperna-
ri non debuimus iudicium huius
sapientissimi Praesulis, ita hac in
parte eius sancto desiderio repu-
gnare.

nare nullo modo ausi sumus.

Quare permisimus, ut libellus hic in lucem prodiret. Precamini autem in exhaustam dei misericordiam, ut tam confessarios ipsos, quam poenitentes, per poenitentiam veram à peccatis purgatos, ad felicissimum illud regnum, in quod nihil intrat coquinatum, perducere dignetur. Amen.

Præ-

Præfatio de substantia, fine, & efficienti causa Sacramenti poenitentiae.

Poenitentia, et virtus est, et Sacramentum, iuxta doctorum sententiam: virtus quidem est, qua dolemus, ut oportet, de peccatis præteritis cū proposito ea in futurū euitandi, quod breuiter Ambrosius, Poenitentia est præterita mala plāgere, et plāgenda iterum non committere. Ut autem est poenitentia Sacramentum, id est ex Augustino, et sancto Thoma sacra rei signum, puta remissionis peccatorum, duplices actus includit, nimirū peccatoris cor recessisse à peccato ostendētes & Sacerdotis, opus dei in remissione peccatorum significantes.

Sed

Sed rem magis explicando ex
Cōcilio Florentino (cui consonat
Tridentinū & doctores) huius
Sacramenti, quasi materia, sunt,
Aclus pœnitentis, qui in tres di-
stinguuntur partes.

Prima est cordis cōtritio, qua
pœnitens detestatur, & dolet de
peccatis commissis, cū proposito
amplius nō peccandi.

Secunda est oris confessio, qua
omnia peccata, quorum memori-
am habet, sacerdoti suo integre
confitetur.

Tertia est operis satisfactio,
qua pro peccatis secundum arbi-
triū sacerdotis satisfacit, quæ qui-
dem præcipue fit per ieiuniū, ora-
tionem, & elemosynam.

Forma huius sacramēti sunt
uerba absolutiois, quæ sacerdos
profert, cū dicit. Ego te absol-
uo, et c. oīa autem alia sunt ad so-

lemnitatem, quæ tamen non sunt
prætermittenda.

Finis vero, res, & effectus
huius sacramenti, quantum ad eius
rim, & institutionem spectat, est
absolui à peccatis, & reconciliari
Deo, in eius gratiam redeundo:
unde sequitur liberatio à pœnis
inferni, & in ijs, qui deuote confi-
tentur pax, & serenitas conscien-
tiæ, cum magna spiritus consolati-
one, & augmento donorum Dei.

Causa efficiens, & primaria
huius Sacramenti, licet Deus sit
Christi meritum intuens, tamen
ut secundaria, & instrumentalis,
est minister huius Sacramenti, qui
Sacerdos esse debet, habens aucto-
ritatem absoluendi ordinariam, vel
ex delegatione superioris, & de
hoc ministro dirigēdo sermo nobis
in presentiarum futurus est.

Sed ut in artificialibus artifi-

cis esse solet, et quæ ad suam personam spectant curare, ut artis materiam disponere, & in eandem dispositam formam inducere et ad finem animo propositum totum opus aptare: sic huius sacramenti ministro (qui confessorius est) ut suo fungatur officio. quatuor erunt curanda. Primum pertinet ad ipsius personam ut apta sit ad hoc munus obeundum.

Secundum ad sacramenti materiam scilicet actus confitentis. ut is à confessario adiutus, circa contritionem confessionem, & satisfactionem suum officium faciat.

Tertium ad formam huius sacramenti, ut recte, atque ordine absolutio impendatur.

Quartum ad finem, ut scilicet pœnitens non solum per peccatorum veniam Deo reconcilietur, verum etiam emendationem vitæ, pacem, & consolationem spirituales referat

ferat, & ad gratiæ profectum se disponat: & de his quatuor totidem capitibus agendum erit.

Caput primum. de confessarii cura circa personam suam, ac primò de scientia.

Quod ad confessarii personam attinet, ut recte et secure suo fungatur officio, quinque (ut fere omnes consentiunt) ei necessaria sunt, scilicet: scientia, potestas, bonitas, prudentia, secretum, ex quibus tamen quædam ad ipsam sacramenti huius administrationem sunt necessaria, quædam ut inculpate ab ipso confessario administraretur, quædam ut decore, & cum fructu magno animarum administraretur.

Ac

Universidad de D...
A e primo quidem loco sci en-
tia necessaria est eatenus, ut à non
peccatis, peccata; & mortalia in
communi, vel ex genere, à venia
libus discernat. Ex genere sunt
mortalia, quæ contra caritatem
Dei, & proximi admittuntur,
quod intelligetur, videndo, an sint
contra precepta Dei vel Ecclesiæ
contra votum, vel conscientiam,
quod accidit ijs, qui id, quod re-
putant mortale (forte non vere)
nihilominus faciunt.

Sciat etiam oportet generali-
ter, quæ mala esse satis apparet,
ut septem peccata capitalia, & spe-
cies eorum, quæ statim adnexum
malum ostendunt ex se ipsis.

Caveat autem facile pronun-
ciare, aliquid esse mortale, quod cer-
to nesciat: in dubijs, inclinet potius
ad securiorem partem, in diffi-
cilibus nouerit dubitare, ut q;
per

per se non potest, alios consulendo
resoluat. Interim si res fuerit
talis, ut nisi de ea constiterit, dari
nequeat absolutio, differenda erit
decenter, admonito, ut redeat, poe-
nitente.

Debet etiam scire circumstanti-
as peccatorum, præcipue eas, quæ
mutant speciem actus, et ex quibus
potest reddi peccatum mortale,
si tenetur poenitens ad restitu-
tionem, si vult perseverare in pec-
cato, si incidit in casus reseruatos,
si est in excommunicatione. Et
præcipue eas excommunicationes
scire debet, à quibus ipse non po-
test absolueri. De alijs vinculis
suspensionis, & interdicti, &
de nota irregularitatis, licet non
sit perinde necessaria, aliquatenus
certe curanda est cognitio: sciat
etiam in quibus casibus sit iteran-
da confessio.

primo

Universitad de D.
Bibliot.
Primo, scilicet cum in pœniten-
te deficit propositū abstinendi à
peccato.

Secundo, cum ex intentione ali-
quod peccatum male omissum est
in confessione.

Tertio, cum confessarium non
habuisse potestatem absoluendi
constat, quod accideret, si non esse
sacerdotē vel non habuisse iuris-
dictionē, vel certe non eius usum
propter excommunicationē publi-
catam, vel suspensionem constaret.

Quarto, cum constat mentis
compositem nō fuisse cōfessarium,
vel noluisse absoluerē.

Quinto, si omnino ignorans
fuit sacerdos, adeo ut qua forma
ad absoluendum rti deberet, ne-
sciret, vel sermonem pœnitentis
non intellexit.

Sexto, si pœnitens impedimen-
tum habuit, ut excommunicati-

onis eius conscius.

Multi addunt septimum, id
est ob pœnitentiam ex contemptu
vel nimia negligentia omissam, cui-
us pœnitens oblitus est: propter
hoc tamen vltimum iterare, potius
securitatis, quam necessitatis est.

Scire etiam tenetur quousque se
extendat potestas ei concessa, qui
autem non ex obedientia, sed ex
sua voluntate se offert ad audien-
das confessiones, vbi alij præsertim
idonei non desunt, instructior sci-
entia esse debet.

Qui autem dubitat, an sit idone-
us, si ei imponitur à superiore, in-
trepide obediat.

De potestate confessarii.

PRæter scientiam, Confessario
necessaria est triplex potestas,
prima ordinis, ut sit sacerdos, se-
cunda

cunda iurisdictionis, ordinaria vel
 delegata, ut scilicet facultas ab
 eo qui potest, et concedatur. Qui
 enim a reservatis sibi peccatis ab-
 solueret, scienter, vel ignorantia
 iuris crassa, grauter peccaret, &
 cui hoc accideret, deberet obtenta
 facultate absoluedi, & vocato
 poenitente (si fieri commode pos-
 set) quasi volens de alijs interro-
 gare, & certior fieri, cum eiusdem
 consensu vel eodem ad confessionem
 inducto, eum iterum absolueret, si
 non potest cum eo loqui, vel sine
 scandalo monere, **CHRISTO**
 committat.

Religiosus qui ab Excommu-
 nicatione a Iure, vel quicumque
 ab Excommunicatione in Bulla
 Coenae reservata, sine potestate ab-
 soluere praesumeret, excommuni-
 cationem incurreret. In articulo
 tamen mortis naturalis vel il-
 latae

9
 lata, ut in his, qui morti adiudi-
 cati sunt, de omnibus excommu-
 nicationibus, & peccatis potest
 quivis Sacerdos absolueret

Tertia potestas est, quoad usum,
 ne scilicet sit excommunicatus su-
 spensus, vel irregularis. De ex-
 communicatione autem, suspen-
 sione, & irregularitate, ac etiam
 interdicto alibi plura.

De bonitate con- fessarii.

Est etiam necessaria confessario
 bonitas. Qui enim in peccato
 mortali audiret confessiones, mor-
 taliter peccaret, vice versa, quo
 ipse melior, & in omnibus vir-
 tutibus praecipue in caritate fra-
 terna, & zelo animarum eminen-
 tior fuerit, eo aptius erit instru-
 mentum

mentum diuinae bonitatis, ut per
ipsum dignetur poenitenti melius
disponere, & eidem plenius Sa-
cramenti effectum cum gratiae,
ac virtutum incremento prestare.
Ad bonitatem pertinet, ut sit
compositus exterius & interius,
qui confessiones audit, exterius
quidem, ut nihil videatur in vul-
tu, & gestibus, vel motibus con-
poris, vel etiam in vestitu, nec in
voce audiatur, quod non deceat
virum maturum, & qui memi-
nit se locum Dei tenere. Interius
vero ut considerando cuius vices
gerat, tanquam in eius oculis cum
reuerentia & timore sancto hoc
officium peragat, & humiliter
de se sentiens in corde suo confiten-
tes sibi praeferat, ac se meliores
existimet.

De

De prudentia con- fessarii.

Præterea prudentem esse oportet, tum erga poenitentem, in
eius uulneribus medici more per-
scrutandis, ac medicina adhiben-
da (de quo inferius) tum erga
seipsum, caute agendo, in ijs inter-
rogandis, quæ possent in tentatio-
ne adducere incautos, verbis et iâ
honestis utatur, et uti doceat.

Satis enim est intelligi id,
quod dicitur. Quod attinet ad
aspectum, excludendus est utrin-
que nec qui confitetur faciem confes-
sarii, nec confessarius videat con-
fidentis, præcipue si mulieres sunt,
imo ad latus sunt constituendi, et
si nihil fuerit intermedium, quod
aspectum prohibeat, aurem eisdem
præbendo, certe manu ab eodem
latet.

Universitatis de Devis
B
latere maxilla, apposita, faciei
aspectus excludi poterit. Muli-
eres vero non nisi in publico audia-
re, et breuiter quantum fieri potest,

Et res patitur, eas expedire con-
uenit. Frequenter confitentibus
certum tempus constitui debet, ex-
tra quod non audiantur: Et cum
eisdem potius seueri quam blandi
sint confessarij, nec longis prae dica-
ti onibus utantur: Et quamuis est
prudencia resolutionem eorum,
de quibus dubitat confessarius, dif-
ferre, donec rem melius expende-
rit, tamen eos, qui parati sunt fa-
cere quod debent, interdum possent
absoluere. Si casus occurreret, de
quo constat quod uarie sentiunt
doctores insignes, alij scilicet
quod sit peccatum mortale, alij
contra, et poenitens adheret alicui
ius eorum opinioni periculosiori,
tutior quidem via ei suadenda, et
peri-

11
periculi terror incutiendus est, sed
tamen non potest ei negari abso-
lutio, ab eo qui ordinarius est: qui
tamen non est ordinarius, si sentit
esse mortale, sequi potest suum iu-
dicium, Et non absoluere: videat
ergo quid expediat.

Quod si non imitatur rationi
validae, nec claro auctori poeni-
tens; Et dubium sit, an peccatum
hoc sit, uel illud, omnino debet ab-
stinere uelle. Si non de peccato agi-
tur, sed an hoc faciendum, necne,
puta poena subeunda; uel restitutio
facienda Et c. benignior in dubijs
pars eligenda; iuxta illud C.
de transac. in his super quibus ius
non inuenitur expressum, proce-
das aequitate seruata, semper in
humaniorem partem declinando,
secundum quod personas, loca,
Et tempora uideris postulare.

Est etiam prudentia; cum omnes
audire

Universitas de Deusa
Bibliotheca

audiri nequeant; eos libentius &
prius audire; qui magis indigent
ut sunt, qui rarius confitentur; et
quorum spiritualis profectus red-
undat ad maiorem dei gloriam,
& commune bonum.

De secreto uel sigillo Confessarii.

Demum Confessarius debet tā
arcte secretum seruare, ut
nullo præcepto, etiam summi Pon-
tificis, manifestet, quæ in confes-
sione audiunt; & potest dicere
& iurare, se nescire; quia nescit
ut homini subiectus licet magnū
aliquod malum immineat, non re-
uelando: cui tamen malo provide-
re par est; quoad eius fieri potest,
non prodendo confitentem ullo
modo, nec odiosam faciendo con-
fessionem. De licentia tamen con-
fitentis.

fitentis & citra scandalum pos-
sunt reuelari audita; sed non de-
bent, nisi prodesse possint. Qui in-
terrogatus an absoluerit aliquē;
dicit se non absoluisse, quia ex
multis causis hoc potuit accidere
non est quidem ille semper dam-
nandus ut reuelator: sed male di-
ceret: potius dictum oportuit; se
fecisse quod debuit, imo si ex com-
sultatione confessarij; vel etiam
peccati proprij confessione, posset
innotescere peccatum alicuius in
confessione auditum (quod raro
admodum posset accidere) potius
differrī debet: fortior enim est
tunc obligatio sigilli, quā
confessione faciendæ. Caueat
etiam; ne propter vllum peccati
genus, minus benignam faciem:
quā prius ostendat pœnitenti.
Et hæc de persona Confessarij
dicta sint.

Caput

Caput secundum de cura, uel industria confessarii circa actus poenitentis,

Secunda confessarii cura esse debet, circa poenitentem iuandū ad actus suos, scilicet, cōtritionis, confessionis, et satisfactionis re. Ete peragendos. His autem qui rarius, & non bene confitentur, confessarii caritas, industria, et diligentia est magis necessaria. Vt quoad eius fieri possit, poenitentium defectus supplendo, eos ad huius Sacramenti finem consequendum disponat, quia vero cū huiusmodi, hęc cura secunda confessarii, de qua agimus, magis exercetur, his accommodato sermone, de ea plenius agetur.

De

De his, quæ præmittuntur confessioni.

Primum, sacerdoti paranti se ad audiēdas confessiones, renouandum est desiderium salutis animarum, & diuini honoris, per orationem, qua (licet breuiter) petet à deo gratiam poenitentibus, ut ad ipsum vere per confessionem redeant, ac Sacramenti finem consequantur: & sibi, ut suo munere recte fungatur: et ne confessarii negligentia, impediatur uim, & efficaciam sanguinis Christi, & diuinae liberalitatis influxum in poenitentes, quin potius, ut suppleat summa bonitas ipsius et potentia uilis instrumenti defectus. In ipso etiam confessionis decursu, exerceri modo eodem caritas potest, et poenitens semper ut imago dei, reparata Christi san-

B guine

guine, & eo perfusa, oculis mentis obijciatur. Suscepto penitente (quem subditum sibi confessarius cognoscat oportet) curandum est, ut decenter se habeat, utroque genu flexo, & capite nudo (si potest) facie vero, non ad sacerdotem, ut dictum est, sed ad latus versa, & si sua sponte non faceret, blande monendus esset, ut meminerit, se non coram homine peccatore, sed coram Deo altissimo constitutum esse, ut agnoscendo offensas, humiliter veniam postulet: Proinde iuxta sanctam Etiam confitentium consuetudinem, genua flectat, & caput aperiat.

Præterea doceat (si tam rudis est penitens, ut id per se facere nesciat) signo crucis se munire: In nomine Patris, & filij, et Spiritus sancti, & confessionem generalem, usque ad illa verba, mea maxima culpa, simul cum eo dicat.

Si

Si nescit statum confitentis, & conditionem, & officium, petat breviter, ut conuenienter ex proprijs cum eo procedat, refert enim intellegere si conjugatus, si in sacris, si beneficium ecclesiasticum habens, si litteratus, & huiusmodi.

Petat de tempore, à quo non est confessus, nec communicauit: Ad quod, omnes, qui attingunt discretionis ætatem, & eam sufficienter uidentur consecuti tenentur, certe semel in anno, & quidem circa festum Resurrectionis, quod ad communionem attinet.

Interrogat (si hominem in hac parte non nouit) an fecerit penitentiam iniunctam, & an conscientia sua satisfecerit, omnia dicendo, quæ memoria occurrerunt peccata, in præteritis confessionibus, ut uideatur, an iteranda sit confessio: quod si uideretur iteranda, hortetur eum, ut se

ut se pareat, & tēpus sumat ad omnia confitenda: uel si de morte timeatur, aut non apparet facturus, si inde recesserit: hortetur, ut tunc dicat omnia, etiam quæ in alijs confessionibus dixit (postquam omisit aliquid scienter) quantum recordari poterit quia illæ omnes quibus scienter aliquid omittebat, inutiles fuerunt, & suppleat confessarius suis interrogationibus si quid omisum videbitur.

Petat an discussserit conscientiam suam ad hanc confessionem instituentam: si dicat se non discussisse, & verisimile sit, quod post redibit paratior, dimittendus esset, ut se discutiat, præfixo tempore quo redeat. Si mors uel phrenesis immineret, uel non sit uerisimile quod redibit semel dimissus, uel si dicat alio modo se discussisse suam conscientiam (præsertim si sit ualde rudis)

monen-

monendus est, ut in posterum diligentius se præparet, & ut quod recordatur, sincere dicat, cum omni ea humilitate & displicentia peccatorum, quæ potest, ut qui ab offensa Maiesate Dei, veniam per confessionem sit impetraturus. & supplere nitatur confessarius, suis interrogationibus defectum plenè discussiois.

Petat an incurrerit excommunicationem, et ab ea si incurrit, absoluat, si quidem potest, uel si non potest, remittat ad superiorem, uel ipse obtinere ab eo facultatem absoluenti, curet. Præstat tamen, si remittendus est, de alijs, quæ referuata esse possunt, prius interrogare, ut simul ad omnia facultas obtineatur: sic etiam (si tempus abunde non suppetat) interrogari in initio expedit pœnitentem de his, quæ impediunt ne possit absolui: ut an,

sit

Universidad de De
Bib
 fit in aliquo peccato, quod non sit
 paratus relinquere, qualis est usura,
 cōcubinatus, odia, vel alia huius
 modi. Et de clericis, an habeant in-
 comparabilia, & cum qua consciencia,
 & titulo, & quando non ha-
 bent tonsuram, et habitum tolera-
 bilem, dimittendi sunt, donec ferāt,
 nisi excusationem habeant legitima-
 mam, quæ raro admodum haberi
 solet. Et hæc commode præmittun-
 tur, qua adhibita persuasione, si pa-
 rati non sunt à peccato recedere, tē-
 pus conteritur cum his, quod cum
 alijs utilius expenderetur, si tamen
 occupationes non vrgerent, pium
 esset hos audire, si forte miserere-
 tur Deus, eorum cor mutando in
 confessionis decursu. Licet tamen
 dimittantur, non progrediendo in
 confessione, consilio bono iuandi
 sunt, ut per bona opera se dispo-
 nant ad gratiam accipiendam, &
 peccata

peccata euitent. & c. His ergo
 præmissis, ut oportere iudicabit,
 cōfessarius dicat pœnitenti, ut quæ
 cogitauit, & in memoria habet
 dicat, & quamuis ille malit in-
 terrogari, nihilominus exhortan-
 dus est, ut dicat prius quod memi-
 nit, iuuat enim id, licet inordinate,
 & imperfecte faciat.

De interrogatione qua suppletur discussio insufficientis pœ- nitentis.

Quamdiu dixerit quisque quod
 meminit, eum attente audire
 oportet, & sine interruptione, nisi
 forte videretur monendus obiter,
 (si erraret in eo) ne nominet perso-
 nam aliquam, vel ne dicat super-
 flua, et ad rem non pertinentia, uel
 quid huiusmodi, quod non impediatur
 cursum

Universitatis de Devis
Bib

cursum confitentis, sed potius dirigat. Postquam vero dixit, quod per se dicere potuit, si non videtur omnia, quæ necessariò dicta oportuit, dixisse, tenetur interrogare confessarius. Proposita ergo benigne spe misericordiæ curet sacerdos pœnitentem animare, ut vere, integre, ac libere respondeat, ad interrogata (quod cum pueris & mulieribus, magis est necessarium) ne quid propter verecundiam taceant, sed nec dicant amplius quam sciunt, immo certa pro certis, dubia pro dubijs, pro ut ipsi meminerrunt dicant.

Tunc demum discurrat interrogando per præcepta, &c. (prout in interrogatorio patebit) & quidem diligenter, & prudenter, ubi opus est: ut quæ peccator ignorat, vel præ verecundia, vel negligentia tacet, elliciat. Et ordinate procedere expedit

expedit, cum uacat pœnitenti; alioquin si mors, vel phrenesis (ut dictum est) uel linguæ impedimentum timeretur, summus ordo est, non seruare ordinem alium, quam quem discretio dictauerit: sed fere de grauioribus, & quibus pœnitens uidetur magis indigere, prius interrogari conuenit. Et quamuis de circumstantijs mutantibus speciem peccati, uel multum aggrauantibus, quis, quid, ubi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando, interrogare oporteat, duo tamen in omnibus peccatis, præcipue in ueneris sunt cauenda: alterum, ne ita explicite interroget, quæ communiter non sunt nota, ut doceat pœnitentem, quæ nescit: ideo à longe procedere oportet, & gradatim à communioribus descendere: quæ si non agnoscit pœnitens, nõ est, quod de speciebus interroget. ut qui de
conta.

contactu aliquo inhonesto interrogatus negat, non de hoc, & illo modo, vel specie contactus, debet interrogari: alterum est, ne confessor parum sobrie inuestigans circa constantias non necessarias (tales sunt quæ non mutant speciem peccati, vel in infinitum aggravant) sibi, & pœnitenti tentationem excitet, habita ergo specie peccati in talibus progredi non expedit ad alias circumstantias, dicant ipsi se volunt.

De numero peccatorum oportet quidem interrogare, sed videndum ne subtiliter computando fastidium generetur pœnitenti; satis enim est, ut plus minus secundum estimationem suam dicat quisque, quoties peccavit.

Plus, & minus, & alio atque alio modo, interrogare oportet pro qualitate personæ, & quemque de

his

his, quæ magis propria sunt ei, anî maduerso statu, & officio, & ijs, quæ ex dictis ab ipso elici possunt. Et quamuis non debet esse molestus, cum aliqua dicta sunt, in eisdem interrogandis; si tamen quid non bene expressum, magis declarari oporteret, interroget, sed ita ut intelligat pœnitens, non id ipsum quod dixit, sed aliquid aliud peti, quod non dixit.

Ut magis innotescat, & melius iuuari possit pœnitentis conscientia interrogare etiam oportet, num præueniat tentationes, aditum eis præbendo, an resistat; num de bonis inspirationibus, num excludat, an eis obediat, & etiam bona (sicuti & mala) expedit intelligi à confessorio, ut ad ea conservanda, & augenda iuuet.

Demum interrogentur, an aliquid aliud habeant, quod grauet conscientiam

conscientiam &c. Et vt addant in
fine clausulam generalem, id est, de
cunctis alijs vitijs, & peccatis.
&c. dico meam culpam, & pre-
cor &c. vsque ad finem confessio-
nis generalis.

De pœnitente iuando ad contritionem ha- bendam.

Tum aliquis per se dicit peccata,
vel interrogatus (præsertim si
huiusmodi est, vt propter verecun-
diam vel timorem aliquid possit re-
ticere) non debet aggrauari pecca-
ta, nec reprehensionibus deterren-
dus est pœnitens, sed potius compas-
sione, & benignitate ostensa, ani-
mandus, vt cum fiducia omnia, &
sincere dicat. At, dictis iam omni-
bus peccatis, si parum de eis dolere
videtur, det operam sacerdos, vt
pecca

19
peccator eorum grauitatem sentiat
in genere ostendendo, quam graue
sit peccatum mortale, ex Dei iudi-
cij in Luciferum, & primos pa-
rentes ob vnum peccatum: & ex
punitioe debita cuiuslibet peccato
mortali, quo perditur gratia Dei,
& regnum æternæ beatitudinis,
quo filij dei efficiuntur serui dæmo-
nis, et ad nunquam finiendos infer-
ni cruciatus damnantur, si in eo, si-
ne pœnitentia decedant. Osêdetur
etiam vulneris grauitas, ex reme-
dij difficultate: quia ex sanguine
Christi filij Dei, & tormentis, &
demum ex morte acerbissima, me-
dicina ad id sanandum confici de-
buit. Si qui ad amorem sunt faci-
liores, ex hoc vltimo ex beneficijs
& bonitate dei, & sua ingrati-
tudinè, magis compungi poterunt.
Deinde descendendo ad aliqua gra-
uiora, ex his quæ dicta sunt, & ad

ea, ad quæ magis videntur pœnitentes propensi, exag gerenda, & ag grauanda sunt, vt magis ea detestentur: terrorem etiam vindictæ Dei, nisi abstineant, incutere aliquando conuenit. Moneantur certe quod dolor de peccatis mortalibus, super omnes dolores internos esse debet, & vt doleant, quod non habent veram illam contritionem, quam debereut.

Reprehensio etiam cum ingenijs agrestioribus durior, ne contemnant, est adhibenda. Sapientiores, & in dignitate eminentiores, blande, & cum dexteritate sunt reprehendendi.

Quantum autem sit opus his vti, discretio, & præcipue vnctio superna docebit. Sed vtcunque, curet confessarius ex zelo gloriæ dei, & salutis animarum, partem bonam pœnitentiæ ferre, vt sentiens:

cui

qui confitetur, quam ei aliena peccata ex caritatis affectu doleant, etiam ipse de proprijs doleat.

Demum petat (nisi satis appareret) an doleat de omnibus, & propositum habeat vitam omnem emendandi, & abstinendi ab omnibus peccatis pro virili, & satisfaciendi pro commissis, vt oportet. si ostendit se non paratum ad relinquendum statum peccati, vt concubinam, seu artem illicitam, vel ad satisfaciendum, vt in vsuris, & alijs, quæ restitutionem exigunt, diligenter quidem conetur, animam proximi sui lucrifacere, persuadendo: sed si omnino non possit, ne absoluat: sed hortetur (vt dictum est superius) ad bona agenda, & mala vitanda: quidquid potest ei prodesse, vt disponat se ad gratiam Dei, & declaret quanto in periculo sit, & quod non est absolutus.

Eos

Eos, qui propositum habent relin-
quendi peccata; consolari oportet,
proposita spe veniæ, & quod
Dei misericordia, & Christi sanguis
effusus, supplebunt defectum
discussiois, & contritionis, & si
qui alij acciderunt in confessione:
dummodo sincere & integre dixerit,
quicquid in memoria habuit:
qui autem essent deiecti nimis sensu
peccatorum, vel scrupulis obnoxij,
diligentius erigendi, exemplis
diuinæ pietatis, & animandi, &
pacificandi sunt, & si opus est; recipiat
ad se confessarius; quod Deo
respondebit pro ipsis: & peccata
interdum extenuare (quantum licet)
cum huiusmodi necesse est.

Quomodo in satisfactione
pœnitens iuuetur.

His transactis, si qua restitutione
damni rei; vel famæ, vel bonorum

rum animæ opus est, significetur
pœnitenti: licet tamen dicat se nolle
restituere, vel facere quod debet,
si probabiliter timet confessarius
non expleturum, insinuare potest,
quod commutationes, vel compositiones
prodesse possunt: & quamuis
simpliciter absoluat, protestetur
tamen, quod si non restituat, uel faciat,
quod debet, peribit ei frustus
confessionis. Promissio vero specialis
uel iuramentum, ab huiusmodi,
qui parum dispositi videntur,
exigi non debet, nisi in casibus à
iure ordinatis de quibus infra.

Postea iniungatur ante absolutionem,
Sacramentalis satisfactio, vel pœnitentia.
& est videndum, ne in præiudicium
tertij sit: ut si seruo peregrinatio
vel ieiunium magnum iniungeretur:
nec etiam pro occulto peccato,
manifesta pœnitentia dari debet,
ex qua in suspicionem illius
veniri possit. Quod

Quod attinet ad magnitudinem
 satisfactionis, præstat errare, mino-
 rem æquo, quam maiorem imponē-
 do, licet re vera idem opus in sacra-
 mentali pœnitentia iunctum, effica-
 cius sit ad meritum, ob clauium
 uirtutem, quam si uoluntarie fieret:
 immo ea non tam quantitati, aut
 qualitati criminis (cuius tamen est
 habenda ratio) quàm personæ de-
 bet congruere. Nam dispositis, ad
 maiorem pœnitentiam admitten-
 dam, maior potest iniungi. Infir-
 mis, qui uel non admittunt, uel cer-
 te uidentur non expleturi graui-
 orem pœnitentiam, eam imponat,
 quam executuri uidebuntur. Con-
 cedat etiam posse redimere, ut iei-
 unia eleemosynis: quædã etiam pœ-
 nitentis relinquat arbitrio, ut si di-
 cat, hoc facies, uel si malueris, illud.
 Demum potius leuem satisfactio-
 nem imponat, quam recedere sinat
 afflictu

afflictum, uel desperatum pœniten-
 tem, ob pœnitentiæ grauitatem.

Quando tamen exigua iniungetur
 pœnitentia, indicari posset, quanto
 maiorem mererentur; siquidem se-
 ptennis pro quouis mortali in usu
 erat 22. q. 1. Si tamen timere-
 tur nimia deiectio, uel diffidentia,
 non expedit hoc dicere: caritatis
 erit humaniori adhortatione suade-
 re uoluntariam satisfactionem,
 significando quod in Purgatorio,
 aut in hoc mundo, quod reliquum
 est pœnæ, luere oportebit. uicun-
 que hoc sit, hortetur, ut in gratia
 Dei pœnitentiam absolueret curet.

Feratur autem intentio iniun-
 gentis pœnitentiam, uel satisfactio-
 nem, ad extirpationem uitiorum:
 unde contraria si admittantur, ma-
 xime conueniunt: ut eleemosyna
 contra auaritiam, ieiunium contra
 luxuriam, audire uerbum Dei,
 contrar

Universit de Delis
Bibliotheca

contra negligentiam in eo audiendo,
oratio ad gratias impetrandas, vt
septem Pater, & Ave, ad septem
dona & virtutes, contra septem
peccata, quinque ad reformationem
quinque sensuum, tres ad reforma-
tionem trium potentiarum, vel vt
bene se habeat ad Deum, proximū,
& seipsum. Confert etiam pro pœ-
nitentia, aliquando imponere euita-
tionem aliquarum occasionum pec-
cati, & præcisionem causarum
eius: vt allocutionem huius, ingres-
sum in domum illius &c. quædam
etiam fortissima, & latissime pa-
tentia ex remedijs, quale est octa-
uo vel quintodecimo quoque die
confiteri (si quis admitteret liben-
ter) loco satisfactionis vtiliter im-
iungeretur. Aduertendum est, etiã
quod ijs maxime, qui recidere so-
lent, iniungere pœnitentias expedire
operum, quæ manent: vt elea
mosynæ.

23

mosynæ. Sunt enim qui dubitant de
non manentibus (qualis est oratio)
an etiam post respicientiam va-
leant ijs, qui in mortali exsoluerunt.
Hactenus de secunda confessoris
cura, quæ versatur circa materiam
huius Sacramenti, idest, actus pœ-
nitentis, & maximè accommoda-
to sermone illis, qui auxilio indivi-
gent maiori, vt qui raro, & non
bene confitentur.

Quomodo cum alijs,
qui minori egent auxi-
lio, se hebeat Con-
fessarius.

At sunt aliqui, qui sæpius, & re-
cte confitentur, ac noti sunt. His
satis est audita eorum confessione,
pœnitentiam iniungere: nisi reme-
dium aliquod, ad aliquos defectus,
aut cõsolatio, aut exhortatio aliqua

vel

vel instructio adhibenda uideatur.

Alij, sunt qui sepius quidem
confitentur, sed minus recte, & hi
in parte iuandi sunt, in qua non
bene procedunt. Si enim conscien-
tiam suam non videntur bene dis-
cussisse, vel certe peccata non ex-
primunt, interrogatione iuandi
sunt, iuxta breue interrogatorium,
quod subdetur. Si dolor deesse, vel
propositum firmum abstinendi, vel
satisfaciendi, vel alia ad confessio-
nem necessaria videbuntur, ex su-
perius dictis, quæ ad hæc inducunt,
adhiberi poterunt, quæ discretio cõ-
fessarij iuxta personæ, et temporis
circumstantias, adhibenda censuerit.

Qui rarius confitentur, sed recte,
ac diligenter se discussisse uidetur,
non est, quod interrogationibus mo-
lestentur, nisi aliquid omisisse, aut
obscurius dixisse, aut ad emenda-
tionem vitæ, vel profectum spiri-
tualium

quid intelligi oportere videatur;
tunc enim quod satis ad hæc
fuerit, non amplius interrogare o-
portet. Sic etiam qui dolorem suffi-
cientem, & propositum abstinendi
à peccatis suis præsetulerint, eaque
confitendo satis aggrauauerint, nõ
est quod multis, confessarius ad do-
lorem excitet, et ad detestationem,
et euitationem eorum exhortetur.
Sed potius his breuiter tactis, qua-
si approbando quod merito ipse sen-
tit de suis peccatis (quibusdam præ-
cipue grauioribus) ueniens spe con-
firmata, & si opus fuerit, consolati-
one adhibita, ad consilia in futu-
rum, & remedia se conferat: quod
si aliquo modo, sed non sufficienter
detestari uideretur sua peccata, nec
tam firmum propositum abstinendi,
quàm par esset, ostenderent: ex
his, quæ inferius sequentur habi-
ta ratione personarum iuandi erunt.

Iam

Iam sequitur de absolutione, quæ huius Sacramenti forma est. quia tamen in ordine executionis, præcedunt, quæ ad finem Sacramenti conferunt, de his prius dicitur.

Caput tertium de fine huius Sacramenti.

Triplex huius Sacramenti fructus est. Primus recõciliari Deo per gratiam quæ remittuntur peccata huic coniungitur pax & consolatio spiritualis. Alter vitæ emendatio in futurum. Tertius augmentum gratiæ & virtutum. Primum (qui huius Sacramenti proprius effectus & finis est) assequitur pœnitens per actus iam dictos, contritionis, confessionis, & satisfactionis, adhibita absolutione, quæ per virtutem sanguinis Christi, ipsorum complet imperfectionem. Ad secundum, & tertium dispo.

disponitur, & iuuatur plurimum, per confessarij consilia, instructionem, & exhortationem: quæ tamẽ accommodari debent ad captum confitentis.

Quo modo iuuetur pœnitens à confessario ad emendationẽ vitæ.

Ad emendationem ergo vitæ, curet pœnitentem armari contra defectus suos, firma voluntate, & sepe renouata, nõ offendẽdi Deum, ac ei verẽ seruiendi, & promptitudine occurrendi prauis cogitationibus, vnde reliqua mala oriuntur: quod fiet, reprehendendo se ipsum, Deum præsentem recordando, recurrendo ad Angelum custodem, ad sanctos, & præcipue ad Christum crucifixum, & matrem circa crucem; in quibus videbit, quam

teneatur resistere peccatis illis, quæ
 sic in seipso punit Christus, dicen-
 do aliquem opportuni versiculum,
 aut uerbum; ut, Deus in adiutorium
 meum intende. Cor mundum crea
 in me Deus. Iesus. Maria &c.
 Iuuat etiam memoria beneficio-
 rum Dei, & pœnarum, quibus pec-
 cator fit obnoxius, & mortis, cu-
 ius aduentus hora tam est incerta,
 & iudicij Dei, qui testis, & pars
 futurus est. Iuuat, si peccatum ali-
 quod accideret, statim pœnitere,
 et aliquam sibi pœnam propter id
 infligere, & suo tempore confiteri
 proponere, alioqui unum peccatum
 suo pondere in aliud pessumdaret.
 Iuuat eleemosyna, bona societas,
 & euitatio prauæ. Tria præ-
 cipue fere omnibus possent salubri-
 ter proponi.

Primum est, mane se totos offer-
 re Deo cum memoria Iesu Christi
 oblatis

Deinde de ijs, quæ contra spem hic
 peccat, qui desperat de consequenda
 beatitudine, vel medijs ad eam, sci-
 licet de uenia peccatorum, de emen-
 datione uitæ; & uirtute conse-
 quenda, et exercenda in bonis ope-
 ribus, & vice versa, qui sine pœ-
 nitentia ueniam consequi præsumit
 vel differt in senectutem, aut mor-
 tem, emendationem. Demum
 de ijs, quæ contra charitatem; ubi
 peccat, qui nimium afficitur ad tē-
 poralia: qui timore mundano De-
 um offendere, vel non ei seruire sta-
 tuit: qui non recta intentione ser-
 uat Deo; sed propter præmium,
 aut timorem aut laudem huma-
 nam: ut ultimum finem si-
 ne quo non ei seruiret. Qui
 horrorem quandam ha-
 bet, aut odium, ad di-
 uina.

Circa

habeant radices: diligenter ex effectibus obseruet eas confessarius, et securim admoueat propriorum remedium, de quibus infra, & excitet maxime poenitentem ad conflictum cum vno; vel duobus defectibus; ex quibus fere alij ducunt originem; per renouationem propositi, & examen particulare quotidianum ad eum applicatum, & alia remedia, quæ magno, et perseveranti animo sunt exercenda.

Contra reciduum narrat Gerson Cancellarius hoc remedio usum fuisse doctorem quendam; ut scilicet; quinque ad tempus iniungeret habito consensu. Primum, ut quæ docunque accideret tale peccatum; ille cui accidit; teneretur ieiunare die sequenti in pane et aqua. Secundum, ut certum numerum Psalmorum diceret. Tertium, ut aliquid sibi carum; vel certe pecuniâ daret;

iuxta

Circa Verba.

Progrediendo ad verba, peccat, qui negavit fidem verbo, aut signo quamvis non mente: qui blasphemavit Deum, vel sanctos: aut cum iniuria, membra eorum indecenter nominavit: qui falsum aliquid inseruit in cultu ecclesiastico, vel ei adiunxit turpes cantilenas, verbo vel organo: qui invocavit demones explicitè, vel implicitè, vel habuit pactum aut familiaritatem cum eis. Qui murmurat contra Deum, quia non concedit, quæ vellet, ut sanitatem, & c. quasi non iuste, vel crudeliter cum ipso agat.

Circa Opera.

Qui adoravit aliud, quam Deum latria: huc pertinet si ad Iudeorum vel infidelium cæremonias redijt: Si fecit incantationes, aut divinationem

in iuxta facultatem. Quartum ut teneretur intra triduum post peccatum confiteri.

Imminentis enim huius poenitentiae timor, fragilem voluntatem iuuare posset, & à peccato retardare.

Quintum erat, ut licet succumbens tentationi, consentiret peccato, aliquas orationes tamen prius diceret genibus flexis, si forte miseretur Deus. Hæc autem remedia, non tantum ut utilia proponat confessarius, sed nitatur poenitentibus persuadere (cogere enim nec potest, nec expedit. Ille idem Doctor in grauibus, primo in lapsu, tolerabilem iniungebat poenitentiam: sed in memoriam habitæ gratiæ, aliquid leue, ut Pater & Ave, vel aliquid simile, quod quotidie semper diceret, iniungebat, ita ut possit reficere quouis die, quæ alio

alio omisset.

A pueris etiam exigebat promissionem non tamen iuramentum nec votum, ut cauere à quibusdam, prohibens serio, ne alijs fierent prima occasio peccati, & ne transirent in speciem grauiorem, & suadens ne fugerent bonos confessarios, piam conuersationem, & lectionem, &c.

Quo modo iuuetur poenitens à Cōfessario ad gratiæ augmentum.

Tertius Sacramenti huius fructus, ac finis, est augmentum gratiæ, & virtutum: ad quod disponit confessarius instruendo, & exhortando. Primo, Ad bonum usum gratiæ acceptæ, tuendo sollicitè omnimodam puritatem, insistendo bonis operibus pro talenti accepti ratione,

Universitad de Deusa
Bib
ratione, et ijs præcipue, quæ caritate in Deum & proximum commendantur. gratum etiam se exhibendo bonorum omnium auctori, per memoriam beneficiorum, & gratiarum actionem, & laudem.

Secundo ut se idoneos; & quasi uasa capacia ad nouam gratiam percipiendam constituent, Rectitudine intentionis, qua omnia bona, & perfectionem ipsam suam, non propter se tantum optent; sed ad proximorum auxiliū, & Dei honorem referant. Latitudine desiderij, vehementis, continui, unicus; insatiabilis, efficacis ad utendum medijs omnibus; quæ ad gratiæ incrementum disponunt. Profunditate humilitatis, semper quod sibi deest intuendo, sibi omnino diffidendo, & omnem amorem proprium abnegando.

Tertio, ut ea instrumenta bene
exerc

exerceant, quibus aquam gratiæ; intellectus, & affectus noster haurire solet; talia sunt lectio, auditio verbi Dei, meditatio, oratio maxime mentalis, & usus Sacramentorum confessionis, & communio nis.

Quarto, Fontes ipsi, unde haurire gratiam oportet, ostendendi sunt pœnitentibus. ac primo quidem, excitanda est eorum deuotio ad angelos, et sanctos, præcipue ad matrem gratiæ Mariam. Deinde exhortandi omnes sunt, ad quærendas, & implorandas orationes seruorum Dei, qui adhuc viuunt, & ut bonorum operum ipsorum participes fieri studeant.

Sed quia vberior est Secundus fons Christi mediatoris, admonendi sunt, ut ab eo frequentissime hauriant, ipsum intuendo, ut virtutum exemplar, ut qui nobis promeruit,

ut qui nobis promeruit, ut qui
vult, & potest augere gratiam o-
mnem, immo ad id inuitat, dicēdo,
Perfecti estote &c.

Verrimus vero omnium est
tertius fons, unde ad alios aqua
gratiæ derivatur, scilicet, Divina
opulencia, bonitas, amor, & cetera
ra, quæ spem excitant in Deum.

Quia tamen (ut saepe monere
oportet) non omnes omnium capa-
ces sunt, prudens confessorius vi-
deat, ut proportionata cuiusque di-
spositioni, vel captui proponat, ad
gratiæ augmentum.

Et quidem modo prædicto in
quouis statu fideles inuari possunt.
Iam licet dubiū non sit, quin status
consiliorum sit aptior ad gratiæ
augmentum, quam præceptorum;
(unde dicitur status perfectionis)
in ijs qui ad eum vocantur, non
tamen expedit, poenitentes statim

ad

ad id stimulare, ne idoneos qui-
dem: quia multi eo magis refu-
giunt, quo magis sibi persauderi
id sentiunt.

Securum est tamen huiusmodi
homines ad perfectiora, & saluti
viciniora, ut paulo ante dictum
est, trahere, & cum dexteritate
de inspirationibus Dei interroga-
re, circa perfectiorem statum vitæ
assumendum; & si sentiunt in se
aliquas, ne surdi sint ad vocationē
Domini: si vero non, ut se para-
tos offerant Deo ad omnia, quæ
ipsi gratissima futura sint: & si
commode fieri posset, ad exercitia
spiritualia essent inducendi: vel
prout essent dispositi, ad optima
quæque impellendi. Si tamen
animaduertat Sacerdos confitentē
sic dispositū, ut expedire iudicet, ad
cōsiliōrū viam eum inducere: occa-
sionem elabi de manibus non sinat:

vel

vel ad colloquii extrã confessionem
inuitet. Et hæc de fine sacramen-
ti confessionis dicta sunt. Iam de
absolutione pauca, & extremo
tandem loco dicere oportebit.

Caput quartum de cõfesi- farii cura circa ab- solutionem,

Iuxta Concilium Florentinum: for-
ma absolutionis, vt dictum est,
consistit in his verbis: Ego te ab-
soluo; vel quod idem est; te absoluo
&c. Reliqua sunt de decencia, tam
impositio manus super caput quàm
verba ante, & post absolutionem
vsitata: sed omitti non debent.

In reconciliationibus breuibus;
satis est dicere, Dominus noster
Iesus Christus te absoluat: & ego
auctoritate ipsius, mihi, licet indig-
no concessa absoluo te imprimis
ab

ab omni vinculo excommunicatio-
nis, suspensionis, & interdicti, in
quantum possũ et indiges: Deinde
ego te absoluo ab oibus peccatis tu-
is, in nomine Patris, et filij et Spiri-
tus sancti. Amen. De suspensione
non est facienda mentio, cum pœni-
tens nullum ordinem habet.

In confessionibus plenioribus:
postquam dixit pœnitens, I deo pre-
cor beatissimam virginem Mariã
&c. & te patrem orare pro me
& peto absolutionem, & pœnitentiam:
dictis quæ dicenda iudicauerit,
& iniuncta pœnitentia, Sacer-
dos dicet: misereatur tui omnipotẽs
Deus, et di missis peccatis tuis per-
ducatur te ad vitam æternã. Deinde
manum super caput pœnitentis ele-
uans, dicit: Dominus noster &c.
vsque eo, Te absoluo &c. in nomi-
ne Patris, & Filij, & Spiritus
sancti, Amen. Deinde manum re-
mouens

mouens subdit: Passio Domini nostri Iesu Christi, & merita beatæ Mariæ semper Virginis, & omnium Sanctorum, quidquid boni feceris, & mali sustinueris, sit tibi in remissionem peccatorum, in augmentum gratiæ, & præmium vite æternæ, Amen.

Non est addenda vlla conditio de futuro in absolutione, qualis esset, si restitueris, vel si pœnitentiam egeris, ego te absoluo. Credere enim oportet pœnitenti, qui dicit se id velle, sed posset dicere qui dubitat, an dederit absolutionem: si non es absolutus, ego te absoluo. Non enim bis eadem in confessione debet de eisdem dari absolutio, licet possit reiterari quoties quis confitetur. Præterea quamuis non constet, quod incurrerit, debet ad cautelam præmitti absolutio excommunicationis,
 &c.

&c. absolutioni peccatorum. Quod si etiam in irregularitatem quis incidit, aut incidisse dubitatur super qua confessarius habet auctoritatem dispensandi, sic dicere potest: Absoluo te imprimis ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, & interdicti in quantum possum, et indiges, & dispenso tecum super irregularitate, si quam incurristi, vel quã incurristi propter hoc, & illud, et habilito te ad actus legitimos: deinde te absoluo ab omnibus peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen.

Illis, qui ob ius tertij violatum, vel propter notoriam offensam excommunicati sunt, criminosis etiam hominibus, vt incendiarijs, mutilatibus, manifestis raptoribus vel violatoribus ecclesiarum, manifestis usurarijs, et sacrilegis nõ debet
 absol

absolutio dari, nisi satisfaciant par-
 ti, vel dent cautionē pignoratitiam
 vel fideiussoriam. Hoc si prestare
 nequeant, iurent saltem se, cum pri-
 mum possint satisfacturos. In ma-
 gnis autem criminibus, qualia sunt
 eorum, qui excommunicantur ob
 offensam notoriam, & incendiario-
 rum, etiam peti debet iuramentum
 de non committendis ijs, propter
 quæ incurrunt excommunicationē,
 & de stando mandatis Ecclesiæ.

Si quis fuerit per iudicem ex-
 communicatus, & denunciatus:
 remittendus est ad eum, ut absoluatur
 in foro exteriori, quamuis in
 foro conscientię, possit absolui per
 aliquem habentem facultates, quæ
 nonnullis religionibus sunt cōcessæ,
 cum satisfactione, vel consensu par-
 tis: quod si pars contradicat, qui pa-
 ratus est facere, quod in ipso est ab-
 solui potest in hoc foro conscientię.

Cum

Cum necessitas extrema urget,
 id est, cum mors fere solet accidere:
 cuius Sacerdos (si non habeat ipse,
 vel pœnitens facilem recursum ad
 superiorem) ab omnibus peccatis
 & censuris potest quemuis absolue-
 re: sed si periculum euaserit pœni-
 tens, præsentare se debet ei, qui su-
 perior est propter censuras non ta-
 men iterare confessionem.

In excommunicationibus pu-
 blicis, cum solemnis danda est abso-
 lutio, seruari debent quæ de ea dē-
 cuntur. Mortui etiam absolui pos-
 sunt ab excommunicatione; quod
 ualet; ut quis sepeliatur in loco sa-
 cro, & pro eo orationes fiant &c.
 Et hæc de absolutione quæ forma
 et complementum est huius Sacra-
 menti, sufficiant.

In

In appendices Directorii Præfatio.

Cum superius, de discussione peccantentis, ac deinde, de vitæ emendatione iuuanda, ageretur: de interrogatorio, & de proprijs remedijs peccatorum, aliquid promissum est, quod iam præstare oportebit. & quia inter ea, quæ ad satisfactionem pertinent, vel in primis restitutio necessaria est, quædam etiam de illa, vt memoriam minus exercitatorum consulatur, adijciemus. Postremo de vinculis, vel censuris ecclesiasticis, excommunicationis, suspensionis, & interdictionis, cessationis à diuinis, ac nota irregularitatis, quod confessario satis esse videbitur, breuiter perstringemus.

Inter

Interrogatorium.

Duplex subditur interrogatorium: alterum est paullo fusius ad eorum præcipue confessiones accommodatum, qui opera confessarij magis egent, vt cognoscant, vel redigant in memoriam sua peccata. & quia connexa sunt valde, quæ in octauo, nono, & decimo præcepto præcipiuntur, cum ijs, quæ in quinto, sexto, & septimo, ad septem prima præcepta, interrogatorium restringitur (ad quæ bona ex parte etiam reliquæ peccata reducuntur) causa breuitatis, & ordinis. Vt primo de cogitationibus. Secundo, de verbis. Tertio, de operibus. Quarto, de omissionibus interrogatio fiat circa præcepta. Quia tamen aliqua ex septem peccatis capitalibus non videbantur, tam facile ad septem præcepta

præcepta reduci, eorum tria seorsum tractantur, quædam deinde ad certos status hominum accommodata, subduntur, non tamen omnia peccata, sed quæ in confessionibus fere locum habent, persequimur.

Circa primum præceptum,
Dominum Deum tuum
adorabis, & illi soli
seruias.

Circa cogitationes.

Primo interroget de ijs, quæ circa fidem accidunt, ubi peccat, qui non credit, ut infidelis, hæreticus, dubius in fide, qui curiose scrutatur, & disputat de articulis fidei, tanquam qui velit solum credere, quod ratione probatur; qui non sentit de Deo, & de Diuinis pie ut debet.

Deinde

35.

oblati pro nobis in Cruce, petendo gratiam, ne eo die nos labi sinat, præcipue in ea peccata, ad quæ sumus procliuiores, dicendo, Pater, et Aue, Credo, &c.

Secundum est, aliquantum temporis quiete se colligendo, quod noctu ante somnum oportune fieri solet, examinare seipsum quotidie considerando beneficia accepta à Deo, & mala reddita; petendõ ueniam & propinendo emendationem, dicendo, etiam Pater, & Aue, & Credo, Salue, & si placet psalmus Qui habitat.

Tertium, crebro confiteri sacramentaliter, quod multorum remediorum instar est, & alia pleraque cõplectitur. Ex his, quæ proponi debent penitenti, discretio confessarij dictabit. Quædam aut, quæ uidentur magis oportuna, magis inculcanda sunt, ut in memoria retineantur

Et si

Et si promptitudo voluntatis ac
consilium capiendum in aliquo cer-
neretur, sed obliuio timeretur, dici
posset, vt scriberet, vel rediret tem-
pore magis vacuo, vt id dictatum
acciperet.

Simplicioribus pauca, & faci-
liora ad intelligendum retinendum,
& exercendum proponantur. Vt
mane, ter dicere, Pater, & Ave,
contra malas cogitationes, verba,
& opera, et semel Symbolum A-
postolorum, quod si nesciunt, repræ-
hendendi sunt; & exhortandi vt
discant. Noctu totidem, aut plura,
gratias agendo de beneficijs, &
petendo veniã, et custodiam, propo-
sita emendatione. Et monendi sunt
ne in corde consentiant malis cogi-
tationibus, et etiam vt crebro con-
fiteantur.

Quia tamen fere accidit ut pec-
cata multa vnã; vel certe paucas
habeant

275

nationes superstitiose, per astra,
somnia, auguria, vel sortes: si habet
secum scriptas orationes superstitio-
sas, quod aduertitur ex characteri-
bus, & obseruatione varia nume-
rorum, & temporum, & huiusmo-
di: qui Deum tentauit, miracula
expetendo, cum nõ sunt necessaria,
neglecto presidio secundarum caus-
arum, quibus iuuari possit: qui
male, & ingrante utitur donis Dei,
Deum offendendo.

Circa omisiones.

Qui timore oblocutorum &
omittit debitum Dei cultum: qui
non orat, nec alia facit, ad hono-
rem Dei necessaria; qui nescit ne-
cessaria ad salutem, & profes-
sum; vt decem præcepta legis;
quinque Ecclesiæ, Credo, & Pa-
ter. &c.

Circa

Circa secundum: non assu-
mes nomen Domini
Dei tui in vanum.

Circa verba.

Peccat qui in iuramento assertorio
per Deum, sanctos, fidem Dei
&c. Scienter affirmat falsum: vel
dubitans an sit falsum: certe nesci-
ens esse verum quod iurat. Qui in
promissorio iurat, non intendens ser-
uare: qui iuravit facere quod pecca-
tum est: vel non facere quod bonū:
qui iuravit temere, irreuerenter, per
iocum, & demum sine causa, qui
vovit rem illicitam, vel licitam sed
propter malum finem.

Circa omissiones.

Qui quod iuramento promisit sua
culpa non adimplevit, qui non satis
fecit

fecit voto, cui tenetur.

Circa tertium, Memento
vt diem Sabbati sanctifi-
ces, sub quo fere præ-
cepta Ecclesiæ.

Circa opera.

Paterquã quod omne peccatū,
in festis commissum, grauius ef-
ficiur: contra hoc præceptum pro-
prie peccat, si violauit festa, per
opera seruilia, vel prohibita ab Ec-
clesia, vel id fieri mandauit, si sa-
cramenta male percepit, vel admi-
nistravit, scilicet in peccato mor-
tali, vel in excommunicatione, si
abusus est sacramentis, vel rebus
sacramentalibus, si excommunica-
tus ingessit se Diuinis, si cum ex-
communicatis participauit extra

D casus

casus concessos: si suspensus, aut irregularis, aut interdictus, ingessit se prohibitis; si violauit Ecclesiam, vel Cimiterium, semine, vel sanguine: si immunitatem loci ecclesiastici, per sacrilegium, vel violentiam, aliquem inde extrahendo vel prohibita ibi exercendo, et demum irreuerenter se habendo: si fecit iniuriam reliquis, vel imaginibus sanctorum, vel irreuerenter se habuit ad res sacras; si percussit, aut vim intulit, uel uectigalia, & prohibita exegit à personis ecclesiasticis.

Circa Omissionem.

Si sacrificium missæ, sine rationabili causa omisit, uel irreuerenter audiuit, confabulando, aut aliquid non honeste agendo. Si non ieiunauit cum teneretur, aut cibis uetitis usus est: si decimas debitas non soluit

soluit, si sacramentum Confirmationis neglexit pro se, aut pro suis: si non est confessus debito tempore, et modo, præcipue, si in us deficiat, propter quæ est iteranda confessio; si non communicauit, aut non bene, id est in peccato mortali, vel non ieiunus: Si neglexit ire ad prædicationes: Si non dixit officium ad quod tenebatur, & quando tenebatur, vel uagabatur mente ex proposito illud dicens, vel sic occupabat se, ut non posset attendere, vel non expressit integre dictiones.

Circa quartum, Honora patrem tuum, &c.

Circa cogitationes.

Primo, qui parètur mortè, aut superiorum optat ob hereditatè,
 D vel

vel quamuis aliam causam: qui nimo amore ad parentes afficitur, qui impatiens est, & indignabundus, vel irreuerens cum eis.

Circa uerba.

Qui duris uerbis eos offendunt presentes, vel eis detrahunt absentibus.

Circa opera.

Qui eosdem parētes, & superiores aut coniugem, aut liberos, aut familiam male tractauit, qui male subditis imperat, & eos male gubernat.

Circa omissiones.

Qui parentes non honorauit, uel eis nō subuenit in necessitatibus, qui eorum consolationem negligunt uuentū, & mortuorū suffragia: uel non explent ultimam eorum à quibus

bus heredes relinquuntur, uoluntatem, in testamentis expressam. Similiter de iunctis sanguine, patria, ac beneuolis: qui praelatis, principibus, dominis temporalibus, & in dignitate constitutis, non præstant obseruantiam, & subiectionem quam debent: qui ex contemptu, uel in rebus maioris momenti non obediunt quibus debent: si statutis, & legibus, quibus subiacebat non obtemperant, imo rebellis fuit. Hic de ingratitude, contemnendo uel non agnoscendo uel obliuiscendo beneficium, uel benefactorem, non habendo animū retribuendi, uel reddendo malum pro bono: qui non tolerauit infirmitatem proximorum. Hic & de in humanitate in pauperes, si habens superflua ad decentiam status, non subleuauit eorum inopiam, uel si constitutis in extrema necessitate

scitate non subuenit, si superflua ad necessitatem naturæ, licet non ad decentiam status, ei suppetebant.

Circa quintum præceptum, Nō occides, sub quo octauum, quibus nocumētum in personam & famam proximi prohibetur,

Circa cogitationes.

Interrogat primò de odio, quo mortem vulnera, infamiam, etc. aliorum desyderauit: deinde de ira & impatientia, qua mouetur erga alios, optando vindictam & cetera. De inuidia, qua gaudet de malo alterius, dolet de bono, & grefert aliorum laudem: de voluntate mala quacunque ex causa, qua deli-

deliberatè aliorum malum, in anima, corpore, vel honore uoluit, &c. De iudicio temerario, quo damnat facta vel dicta, vel animum alterius, & de suspitionibus sine ratione, & de interpretatione peiorem in partem. De ira in seipsum, & sua mortis desyderio, ex mala causa.

De uerbis.

Progrediendo ulterius, interroga de uerbis ad malum proximi tendentibus, ut de consilio vel exhortatione ad malum aliquod inferendum proximis. De mendacijs in iudicio, tam testis, si falsum testimonium dixit, quam accusatoris, si calumniatus est, vel iudicis, rei, aduocati, procuratoris, si mentiti sunt in aliquo, loquendo, vel tacendo uerum, vel sophisticè non ad mentem iudicis dicendo.

Circa opera.

Pete de occisione, vulnere, percussione, vinculis, tormentis, exilio contra iustitiam, si tenuit infantem in lecto cum periculo suffocationis, si procurauit sterilitatem, vel abortum ante viuificatum foetum, vel post, si conciliauit, uel fouet inimicitias, si fecit, vel iuit ad bellum iniustum, scienter, vel ad id de cuius aequitate non constabat sua sponte non adactus superioris mandato excusante. Hic de simultatibus, vixis, seditionibus. Præterea de punitione insontis, grauius aut lenius quam meretur, vel malo animo, vel contra legum dispositionem. Huc reducitur peccatum quo quis exemplo præbet scandalum, comitatur, vel iuuat alios ad mala, bonorum mores corrumpit, trahendo ad dissolutionem, vel impediendo

D 5 eorum

dicendo. De mendacijs etiam extra iudicium, in damnum animæ vel corporis, vel famæ, quæ perniciofa dicuntur. Hic de detractioe aliorum, dicendo, vel audiendo libenter falsa, omnino, vel ex parte, vel sine necessitate: præcipue si cum intentione infamæ inferendæ, vel si res grauisimæ asseruntur. Præterea de contumelia, litibus, irrisionibus, maledictionibus vel malis imprecationibus, & susurrationibus, quibus odium, vel inimicitia. huius in illum excitatur, vel alitur: de clamore, exprobatone defectuum, minis. Adde his, aliquæ laudare de opere, quod peccatum est, vel id approbare, quod adulatorum est; adde detractioem sui, nocendo famæ propriae sine causæ rationi consentanea.

Circa

orum bona, reuocando ab his que sunt pietatis, per irrisiones. Quis doctrinam peruersam docet, et deum qui ad quoduis peccatum alios inducit, & etiam quo quis sibi mortem accelerat, per crapulam, aut alia illicita, aut percutit seipsum ex tra, aut facit contra conscientiam, quod putat vel de quo dubitat, quod sit peccatum, aut se peccandi periculis exponit.

Circa omissiones.

Cum non adiuuant aliquem in periculo animæ, aut corporis si possunt, cum non defendunt famam proximi iniuste diffamati, cum nolunt reconciliari his quos offenderunt, veniam petendo, vel poscentibus veniam condonare, & remittere offensioem ex animo recusant imo subtrahunt communia beneficia, cum delinquentes non admonent,

42
nent, et corripunt ut oportet presentim si eis ex officio incumbit.

Circa sextum, Non moechaberis, ad quod refertur nonum, non concupisces uxorem proximi tui.

Circa cogitationes.

DE cogitationibus venereorum, & desiderijs morosis, præcipue si cum deliberatione, in omnibus modis libidinis mox attingendis.

Circa verba.

De progressu eorum ad verba inhoneste dicta, vel audita, ad hunc finem vel quouis modo. Hic de literis, aut nuncijs &c.

Circa

Circa opera.

Demum de opere, ut de aspectibus inhonestis, nutibus, munusculis, ornatu ad malum finem placēdi ordinato, de actibus ipsis inhonestis, ut osculis, tactibus impudicis, de quibus agens cum coniugatis illud duntaxat inquire, an his tactibus periculo pollutionis se exposuerint: ceteros admonebis mortale in eis peccatum admitti. Demum inquire de peccato carnis consummato, cum solutis, vel coniugatis, vel consanguineis, & affinis, vel virginibus, vel consecratis ordine, aut voto, aut postquam ipse, ordine aut voto castitatis se deinxit, vel contra naturæ ordinem, per molliem in seipso, vel per nefanda peccata cum alijs.

Circa

Circa omisiones.

Omissione verò peccatur non reddendo debitum coniugi, se non armando contra tentationes carnis, nec occasiones remouendi eius peccati.

Circa septimum, non furaberis; cui adiungitur de cimium, non concupisces rem proximi.

Circa cogitationes.

Affectus habendi insatiabilis, sollicitudo inquieta in acquirendis rebus temporalibus, cupiditas bonorum ecclesiasticorum vel aliorum, etiam per vias non licitas, voluntas inordinata accipiendi, vel retinendi aliena.

Verba

Circa verba.

Hinc fit progressus ad verba.
Et peccatur per mendacia in iudicio Et extra ad damnum proximi in rebus pertinentia, Et per quaesius alia verba, quae ad hoc faciunt.

Circa opera.

Si furatus est, Et quantum, si iniuste acquisiuit, ut per simoniam, vel ex naufragio, vel per fraudem in emendo vel vendendo, circa rem aut eius substantiam, aut qualitatem, aut quantitatem, aut pretium: si contractus usurarios, vel societates Et cambia non iuste, exerceuit: si rapuit per vim aliena, vel sua à quieto possessore cum aliter recuperare posset: si usus est, adulterina moneta, licet ab alijs deceptus: si inuenta non restituit quae non habetur pro derelictis, si frau
de

de in lusu usus est, si damnum intulit rebus proximi: si usurpauit bonum commune: si imposuit, vel exegit veltigalia indebita: si alijs operam suam locando fideliter non operatur: si ut egenus mendicauit, cum non egeret: adde profusionem, vel prodigalitatem, quae extremum alterum, auaritia contrarium est.

Circa omissiones.

Hic de tenacitate, thesaurizando quod alijs communicatum oportuit: ut si possideatur potius quam possideat bona, Et si non restituat quae debet.

De Superbia.

Circa cogitationes.

Peccat qui existimauit bonum quod habet, ex se habere vel à Deo quidem

quidem, sed proprijs meritis: vel qui arrogat sibi quod nō habet, aut amplius quam habet: si alijs despectis singularis uoluit apparere: si ægrè tulit reprehensionem, nec fateri uoluit culpam quam fateri tenebatur. Adde presumptionem, obstinationem, impœnitentiam, cuiuositatem in addiscendis, quæ non oportet: nolle subijcere suum iudicium superiori: nimis efferrè prosperis, nimis uirtuti suæ confidere, ac proinde pericula peccandi non timere.

Circa uerba.

Si pertinax, si impugnator ueritatis fuit, si gloriatur non ut oportet, præcipuè de peccato, si defendit suos errores, vel excusat: adde iactantiam.

Circa opera.

De ambitione, quærendo honores,

res, & prælationes &c. usurpando in locis, vel sedibus honorem qui non eis conuenit, excedendo in re stimentis, aut comitatu.

Circa opera.

Gratia: agere de beneficijs contentiendo.

De gula.

Si solliciti sunt de præparatione, si ante tempus, si crebrò, si auide, si multum, nimia cum uoluptate comedat, aut bibat.

De accidia.

Circa cogitationes.

Fæstidium bonorum operum, deiectio animi ex aduersis, paruipendere in se dona dei, cogitationes uagæ, & otiosæ, præcipuè in oratione, iactium præsentis uitæ, nō ex

*ex p̄ys causis, sed quod nō succedat
ex voto omnia, nolle natum esse.*

Circa uerba.

De multis otiose dictis.

Circa opera.

*Ob tempus male contritum, uan-
gis discursibus, ludis, & otio.*

Circa omissionem.

*Ob pusillanimitatem, qua ex
animi deiectione suam salutem, &
media ad eam negligunt, qua ma-
lunt in miseria manere quam labora-
rare, qua se retrahunt à magnis ope-
ribus, quibus pares sunt, qua sa-
mam bonam sibi ereptam recupe-
rare (quamuis contra Dei honorē
vel in aliorū incōmodum id cedat)
negligunt: huc pertinet procrastina-
tio, & tarditas inchoandi emē-
dationem, & bona opera: incon-
summatio*

*summatio ceptorū bonorum operū
desistere à propositis bonis: non ex-
cutere rērationes, &c. de alijs capi-
talibus satis dictū est in præceptis.*

**Interrogatorium breuius
in carmen redactum.
memoriæ causa.**

Circa primum præceptū

Corde vel ore negans, errore
aut schismate ductus.

Aniceps, blasphemus, qui tentat,
qui male cultor.

Quemque superstitio grauat, aut
cum dæmone pacta.

Desperans, male confidens, munda-
diq; timore.

Recta sinens, propria ignorās præ-
cepta salutis.

Terrenis hærens nimium, ac diuis-
na perosus.

Circa

Circa secundum.

Qui violat promissa deo, quique
asserit audax.

Iurando falsa, aut temere, quique
improba uouit.

Iurauitue, alios nec ad id traxisse
ueretur.

Circa tertium sub quo
præcepta Ecclesiæ.

Quicquam operor uetiti, missam,
& ieiunia linquo.

Non persoluo preces, uetitis me in
misceo sacris,

Cum teneor non accedo, loca pol-
luo sacra,

Sacratas uiolo res, personasq; pro-
fanus,

Circa quartum.

Non veneror, non morigeror, non
adiuuo patrem.

Coniunx

Coniunctosue pius, foueo aut hu-
manus egenos,

Cui teneor parere, & quem obser-
uare recuso,

Proq. bonis sæpe ingratus contra-
ria reddo.

Circa quintum, sub quo
& octauum comple-
ctitur.

Ex odio mortem, vel corporis, in-
fero damna.

Quero inimicitias, pugnas, iniu-
staque bella,

Inuideo, accuso false, male detraho
fame,

Vindictam iratus meditor, conur-
tia, rixas.

Ad peccatum alium induco, me
sponte periculis

offero,

*Offero, me cædo impatiens, mor-
temue peropto.*

*Circa lextum, sub quo
nonum.*

*Extra coniugium, Veneri qui ce-
dit iniquæ.*

*Alterius violare thorum qui men-
te paratus,*

*Qui loquitur lasciuia, animo qui tur-
pia versat,*

*Per visus, nutus, tactus, male ren-
dit adulter,*

*Ad scelus, incestum admittit cum
sanguine iuncta.*

*Cumque intacta viro stuprâ, Chri-
stoque dicatam*

*Sacrilegus violat; scelera his ad-
iunge nefanda.*

*Circa septimū, cui adiun-
gitur decimum.*

*Rem cupio alterius, clamnum fero,
fraude, rapina,*

Vsurpo

*Vsurpo, aut teneo, non sum satia-
bilis, opto*

*Per fas atque nefas ditari. V svara
malique*

*Contractus, & lucra placent in-
honestâ propinqui*

*Mentior in damnum male ludo,
sumque profusus.*

De superbia.

*Non accepta Deo refero bona: vel
mea certe*

*Ob merita, accepisse reor: saepe an-
rogo quæ in me,*

*Non sunt: aut certe videor præ-
cellere cunctis,*

*Ambitione tumens, verum im-
pugnare paratus*

*Atque obstinatus proprium des-
fendere sensum,*

*Nec solitus proprias vlla i re agno-
scere culpas,*

Iudico

Iudico, contemno, derideo resque,
hominesque,
Scire volo, & facere aggredior
superantia vires,
Peccandi haud timeo fretus virtu-
te pericla.

De accidia.

Non bene ago, sed & acta dolent,
me aduersa repente
Deiciunt, & dona dei mihi tra-
dita temno:
Virtutisque labor grauis est, ma-
gis otia pigrum.
Delectant, refugit mens ardua: sa-
pe vagatur:
Spirituale bonum tædet curare;
remissus.
Ad bona quæ teneor, diuina ex
horreo iussa.

De gula.

Sollicitus paro lauticias, et tempus
edendi.

Fræue

Præuenio, vetitis, crebrò, cupideq;
nimisque.
Delector: ventri demum omnem
defero cultum.

De aliis capitalibus dictū
est in præceptis.

Quædam de statibus va-
riis, & primo de do-
minis tempo-
ralibus.

PRIMO de dominio iniuste
quæsito. Secundo, si exigunt col-
lectas, vel vectigalia indebita, vel
instituta propter aliquid, quod non
fit, ut propter securitatem viarum,
quæ non sunt securæ. Tertio, si
dant officia his, de quibus præsu-
mitur quod erunt inutiles, vel in-
iusti. Quarto si sciunt maleficia, et
E possunt

possunt prohibere, et non prohibēt.
Quinto, si nimis grauant subditos,
rerum, ac temporum conditione in-
specta. Sexto, si usurpant quæ
sunt communitatis, quæ cum fru-
ctibus tenentur restituere. Sic de
his quæ sunt particularium uiuo-
rum, vel mortuorum. Septimo, si
seruitia personarum, vel iumento-
rum indebita exigunt. Octauo, si
permittūt mala, ut usuras, quas nō
oportuit. Nono, si parte ius petēte,
tamen condonant offensam, &c.

De Episcopis.

Primo renuere prælaturā iniun-
ctā à superiore per præceptū,
si impedimentū, uel ipse, uel præ-
latus potest remouere, nec requiri-
tur, ut sciat se sufficientem, sed ut
non constet de opposito. Potest ta-
men petere absolutionem ab officio
si uidet animas commissas nō pro-
ficere

50
ficere suo, uel ipsarum defectu, uel
per alium melius gubernari posse.
Secundo, gregem deserere persona-
liter, si uideat, quod subditorum
salus, exigit pastoris præsentiam,
& alioquin non residere, præterquā
in casibus, & tempore à Concilio
Tridentino expressis. Tertio non
querere defectus subditorum, ut
corrigantur, quādo fama, uel quod
mouere merito debeat, ad eius au-
res venit. Quarto dare auctoritatē
nō Episcopis, in ijs, quæ proprie per-
tinent ad officiū episcopale, ut ordi-
nare, chrysmare, &c. potest tamen
cōmittere, quæ pertinent ad digni-
tatem (præter insignia) ut iudicare
de clericis, & quæ sunt iurisdic-
tionis. Quinto, conferre ordines in-
dignis, & ecclesiastica beneficia.
Sexto, consecrare non uirgines, ut
uirgines. Septimo, si nō intersint di-
uino officio saltē dominicis diebus
Octauo

Octauo si non uisitant, & in uisitatione non inquirunt, & prouident ut debent. Nono, si non instituant predicatores in Ecclesia cathedrali potentes opere, & sermone, & alibi ubi tenentur. Decimo, si non celebrant sinodum omni anno, admonendo clericos, legendo constitutiones & c.

Vndecimo, si non prouideant, de idoneis ministris, vicario, assessore, notario. Duodecimo, si negligant executionem legatorum, ad se deuotorum. Decimotertio, si non faciunt chrisma singulis annis. Decimoquarto si non dispensant redditus suos, & pauperibus, & Ecclesie, ut debent. Decimoquinto, si negligunt ut magistri instituantur, ad docendum opportuna. Decimosexto, si negligant pascere oves, sibi creditas. Ex his autem, in his, quæ sunt mala secundum se, peccatur

tur mortaliter: ut conferendo ordines indignis, in his uero quæ sunt mala propter aliud, id est, mala quæ inde oriuntur, iudicanda sunt tam graua quam est bonum, quo oves priuantur, & malum quod sequitur. Decimosextimo, permettere notarium petere salarium ab ordinandis, posset tamen aliquid accipere pro labore, dummodo Episcopus non participet in lucro. Decimooctauo, contemnere obseruationem canonum. Decimonono, per ignorantiam tantam ut decem Precepta, Articulos fidei, uirtutes, & uita in generali, & sacramenta nesciat: nam & periturus est, respondendo in ordinatione quod sciat nouum & uetus testamentum. Vigesimo, de simonia in ordinibus, & c.

De peccatis iudicium.

EX quinque peccatis cōtra ius diuinum, primum, est iudicium iniustum. Secundum, est iudicium temerarium, ex non sufficientibus ad iudicium. Tertium, est usurpatum, quando personam, vel opus non subditum indicat. Quartum, iniusta remissio pœnæ, quæ graue peccatum esse solet licet in pecuniariam commutetur. Quintum, negatio, seu dilatio iustitiæ præsertim petitæ, et tenetur de expensis & damnis illorum, quibus negatur vel differtur iustitia.

Annexa peccata sunt innumera, quæ, scilicet, inducunt ad prædicta vt odium, ambitio, timor mundanus, &c. Circa ius posituum, tot peccata, quot prohibita transgrediuntur ipsi dicant & nominatim de acceptione donorum,

De

De Aduocato & procuratore.

Primo, assumens causam quam nouit esse iniustam defendendam, licet caput aliquod iustum prosequatur. Secundo, nolens scrutari an causa sit iusta, vel iniusta. Tertio, prosequi causam quam intelligit in ipsa tractatione iniustam, licet à principio putauerit iustam, & id tacere clienti.

Quarto, non studere ad defendendam causam assumptam. Quinto, instruere clientem vt dicat falsum, aut dolose. Sexto, exigere ab eo plus quam debet. Septimo, nolle defendere in causa iusta pauperem, cum non appareat alius qui id faciat, si pauper opprimi creditur sine eius auxilio.

De

De Notariis.

Primò de periurio. Secundo, de falsis instrumentis. Tertio, de occultatis instrumentis, aut laceratis. Quarto, de facto instrumento illicito, vt vsurarum quas norunt, &c.

De Matrimonio inuálido.

Primò si sine tantum voluptatis actum matrimonialem exercent, & modo non conueniente ad generationem, præcipuè si extra vas &c. Secundo, si in indispositione mensuorū, uel cū uxor est grauida, si cū periculo abortus, uel grauis damni id sit. Tertio, si debitum negatur, nisi in periculo uitæ, uel ægritudinis notabilis, uel cum petens, per fornicationem ius amisit. Quarto, si in loco sacro, uel publico exercetur. Quinto,
uti

vt coniugio ante benedictionem sponsæ. Sexto, si qui petit, uotum habet castitatis simplex. Septimo, si cum uxore adultera publica uir commiscetur. Octauo, si matrimonium sit clandestinum. Nono, si nuptiæ sunt tempore interdicto, quo ad benedictionem, & adductionem sponsæ, & celebritatem conuiuij, uel si cū superflua uanitate. Decimo, si excommunicatus, uel in mortali, cōtraxit matrimonium. Undecimo, si cum personis coniunctis sanguine, uel affinitate in gradibus uetitis, uel in alio casu prohibito, sed tantū quære de impedimentis, de quibus est præsumptio. Duodecimo, si non prouidit familiæ de necessarijs. Tertiodecimo, si exacerbauit uerbis uel factis coniugem, aut nimis zelotipus, uel remissus in cura fuit. Quartodecimo, de uxore, si inobediens,
E 5 diens.

diens, cōtentiosa, inculta, negligens
in cura domus, si non sequitur domi-
cilium uiri nisi trahat ad peccatū.

De sacerdotibus, & aliis clericis.

Primo, si quis accipit ordinem si-
moniaci, vel à simoniaci Episcopo,
vel ante legitimam aetatem,
vel in peccato mortali, vel ex cō-
municatus, irregularis, aut suspen-
sus erat. 2. Si ijs censuris irre-
titus vel in mortali ordinē exequa-
tur. 3. Si non portauit tonsurā
& habitum. 4. Si negotia secu-
laria exercuit, ludos, choreas et c.
5. Si officium ordinis sine debitis
ornamentis exercuit. 6. Si omi-
sit horas canonicas, uel eas dicendo
exercet opera manualia, aut vo-
luntarie vagatur, aut non integrè
pronunciat. 7. De Simonia in sacra

crā

cramentis, vel aliter in beneficijs,
&c. 8. Si omisit debitam ma-
teriam, vel formam, vel ritū, in sa-
cramentis: & interrogentur in
specie rudiores, an sciant formam
Baptismi, Eucharistiae, et necessari-
orum sacramentorū. 9. Si nō cō-
fessus de mortali celebrauit, habēs
confessarium, vel non dictis matu-
tinis, si non ieiunus, si non cōmuni-
cauit, si tenuit immundos calices,
si non curat attentionē, si non bene
custodit ne aliquid cadat in terrā,
si post pollutionem ex causa mor-
tali celebrauit, si dixit missam ad
maleficia. 10. Si non celebrauit
saltem in magnis solēnitatibus, uel
plures eodē die missas (præterquā
in die natalis Domini) dixit sine li-
cētia. 11. Si absoluit quē non po-
terat, si reuelauit confessionem, &
nimis festinauit in audiendis con-
fessionibus, si non consuluīt peri-
tiores

tiores in dubijs, si pœnitentiã male
 iniunxit. Si interrogat quæ non
 debet. Decimotertio, si prædicat
 mendacium, vel curiosa, vel ioco-
 sa, vel indulgentias indiscretas, uel
 simoniacè, vel ob gloriam, vel sine
 licentia. Decimoquarto, si fami-
 liaritates habuit cum mulieribus,
 vel inhonestè eas aspexit. Deci-
 mo quinto, in his qui habent red-
 ditus ecclesiasticos de mala eorum
 dispensatione.

De Religiosis.

Primò de ingressu si per simo-
 niam. Secundo, de intentione
 non bona, ut non laborandi. &c.
 quæ relictari potest. Tertio, si
 reticuit impedimenta, ut infirmi-
 tates &c. Quarto si habens vo-
 tum Religionis arctioris, non ha-
 buit dispensationem ante ingressum
 laxioris. Quinto, si mentiendo vel
 reticem

reticendo asperitatem inducunt a
 lios ad ingressum, vel auertunt à
 melioribus. Sexto, de non obser-
 uata Castitate, paupertate, vel o-
 bedientia Superioris, aut Consti-
 tutionum. Septimo, circa officium,
 si non fecit quod tenebatur.
 Octauo de mala electione Prælati,
 vel inordinato affectu ad quamuis
 personam. Nono, si in uisitatione
 prælatorum non reuelauit dicenda,
 Decimo, de ceremonijs principalio-
 ribus, ut esu carnum prohibito
 &c. Undecimo, si tempus otio
 vel inutilibus operibus mundanis
 consumpsit. Duodecimo de disso-
 lutione, murmure, impatentia, ne-
 gligentia in orando pro alijs, ac se
 præparando ad sacramenta, &c.
 Tertiodecimo, de amore consangu-
 neorum, et affectu ad temporalia,
 & locutione de rebus secularibus.
 Quarto decimo, de dimisso habitu.

De Doctoribus.

Primo, si doctores, qui legunt medicinam, vel leges, admittant scienter Religiosos, vel Sacerdotes, vel quoscunque in dignitate constitutos clericos, & qui legunt alias scientias, etiam Theologiam, si admittant Religiosos sine licentia suorum prelatorum, vel habitu dimisso. Secundo, si habens salarium vel beneficium sufficiens, exigit a discipulis, precipue pauperibus, aliquid: oblata potest accipere idoneus. Tertio, si magistrum requirit uel recipit ualde ignorans, vel alios admittit (et in theologicis videtur mortale Antoni no) vel querit gradus ad malos fines. Quarto, si docuit publice sacras scripturas, ac Theologiam existens in mortali: Quinto, si sciens prohibitis studuit, vel eas legit Sexto.

Sexto, si non adhibuit diligentiam, ut discipuli proficerent, in moribus & scientia. Septimo, si iuramenta universitatis non impleuit. Octavo, de iactantia, detractione, invidia aliorum professorum. nono, si ab illis scholasticos ad se traxit, aut sectas nutrit

De scholasticis.

Primo, si non obediunt magistris in quibus tenentur. 2. Si rixantur inter se. 3. Si magistrum minus aptum elegerint ex causa iniusta. 4. De dimissis ieiuniis, missa, sacramentis. 5. Si contendunt contra veritatem. 6. Si superbiunt ex scientia. 7. Si malum sine intendunt. 8. Si negligentes sunt in studio. 9. Si nimis intendunt libris turpibus.

De mercatoribus, & artificibus.

Primo de cambijs iniustis. Secundo, de varijs usuræ palliata

liata modis, ut si minoris emit, propter anticipatam solutionem, vel plus iusto vendidit, propter expectationem temporis, vel emit agrum cum pacto de retrovendendo minoris medietate iusti pretij vel certe minoris quam iustum sit: ita ut non sit ibi vera emptio & venditio, quæ si esset, iniustus esset sed non usurarius contractus. Tertio, si ad infideles ferrum vel arma portarunt, sine licentia Papæ, vel cum ea si in præiudicium Christianorum, id cederet licet tunc in excommunicationem non incidere.

Quarto, de monopolij, si conveniunt cum alijs ne vendant, nisi aliquo pretio maiori quam sit æquum. Quinto, si mutuant, sperando lucrum ex mutuo. Sexto, si fraudarunt vectigalia & gabellas iustas. Septimo, si dederunt falsas monetas scienter, vel diminutas pro

pro bonis. Octavo, si quis in societate cum alijs non fideliter se habuit, occulta lucra sibi retinens. Nono, si emit res furatas, vel raptas. Decimo, si periurijs & mendacijs usus est vendendo, &c. Undecimo, si negotiatur acribus seculi, & necessitate emendo, vendendo, ratiocinia faciendo, nisi ad modicum tempus. Duodecimo, si mediator fuit malorum contractuum. Tertiodecimo, si artem habet cuius opus est tantum ad peccatum, ut idola, tenentur dimittere: si ferè ad peccatum, ut qui taxillos facit vel fucum, istos exhortari oportet ut demittant artem & omnino iniungere ne vendant ijs, quos sciunt male usuros. Quartodecimo, de dolo in mensuris & c. Quinto decimo, si non ieiunant dum possent, moderando labore.

De

De Medico.

Primo, ante cognitam agritudinem temere curando, vel discutat, & explorat morbum, adhibendo periculosa. Secundo, post cognitum morbum temere etiam curando, dum negligens sit, aut uisitare, aut consulere, aut mutare sententiam, vocando potius in dubium rectam curationem alterius.

3. Si medicinam incertam in periculum experitur. 4. Si consulunt quid facere contra salutem animæ, aut non monent, ut aduocent medicos animarum, cum opus est.

De pueris,

Primo, de mendacijs, periurijs, votis non impletis. 2. De omissione Missæ & confessionis, & communionis. 3. De irreuerentia patris, vel magistri.

4. de

4. De furtis. 5. De verbis turpibus, contumelijs, detractionibus, rixis. 6. De carnalibus à longe (ne discant, qui incorrupti sunt) interrogentur maxime puella.

De proprijs remedijs peccatorum.

Contra Superbiam

Primo, consideratio propria, uilitatis & defectuum animæ, et corporis, et exteriorum. 2. Obseruare meliores se & præcipue Christum, qui nos ad sui imitationem hortatur dicēs, discite à me quia mitis sum & humilis corde, &c.

Animaduerte superborum seruitutem, & ignominiam, quæ à dignitate filiorum Dei decidunt, & fiunt Damonis abiecta mancipia, qui rex est super omnes filios superbia.

4. Versari cum

cum humilibus ac modestis. 5. In vestitu, domo, atque omnibus operationibus externis, quantum decorum status cuiusque fert, sese demittere.

Contra Vanam gloriam.

Primo sua abscondere. 2. Ad defectus proprios mentem reflectere. 3. Honorem, & laudem oblatam statim offerre Deo auctori totius boni.

Contra Avaritiam.

Primo efficacissimum remedium omnia relinquere. 2. Animaduvertere magnis opibus non magis satiare animum, quam exiguis. Ac proinde minuendam esse cupiditatem, potius quam diuitias cumulandas. 3. Considerare oia breui

breui esse relinquenda, nisi qua premissa per manus pauperum, fuerint. 4. Cogitare quanta fuerit Christi paupertas, & sanctorum qui illum sunt imitati. 5. Considerare Deo, qui passerculos alit, & dicit, querite primum regnum Dei, & iustitiam eius, & cetera adijcientur vobis. 6. Recedere a societate auarorum: & cum illis agere, qui temporalia negligunt. 7. Mirari ccelestes diuitias, & bona illa infinita certa, incundissima, & semper duratura.

Contra Luxuriam.

Primo fugere conspectum, & multo magis familiaritatem eam qua ad libidinem inflammat. 2. Recedere a conuictu illorum qui suo exemplo ad libidinem exitant. 3. Otium fugere, et honestis exercitijs

citius semper vacare. 4. Non nutrire corpus delicate, sed potius amare abstinentiam, maxime à vinis fortioribus, & cibis caldioribus. 5. Repellere statim malas cogitationes, & sensus custodire. 6. Dolorem aliquem voluntarium assumere, præsertim urgente carnis tentatione.

contra iram propriam.

Primo, parare se ad verba, & actus, quæ solent ad iram incitare patienter tolerandos. 2. Intelligere, patienti non nocere iniuriam, sed potius inferenti: & quantum iniuriarum pro nobis Christus passus sit, cui referemus gratiam tantorum beneficiorum, si patienter iniuriam sustinebimus. 3. Convertert se ad aliud quidpiã agendum mentem diuertens ab iniuria. 4. saltem linguam. & manus comprimat,

mat, & accensam iram in pectore extinguat.

Contra iram alterius.

Primo, mollis sermo frangit iram, durus furorem suscitatur. 2. Tace, vel desiste ab irati conspectu.

Contra invidiam.

Primo non amare terrena. 2. Cogitare quam sit inutilis invidia, quæ tantum confert ad peccandum, & invidi cruciatum. 3. Quam sit inhonesta, cum vel sanguinem teneamur effundere pro nostris proximis, si res postulaverit. 4. Id expende: si alius caret bono quod tu illi inuides, non ideo tu melius haberes: si igitur invidia nihil tibi conducit, nec ad temporalia nec ad famam, nec ad virtutem, et animam cruciat, et à Deo auerit, quare

quare non illam abijcies? 5. Co-
gita quicquid iuuat & accendit
caritatem fraternam, &c.

Contra odium proprium

Primo, animaduertere Dei uir-
ditatem qui non dimittit, nisi
dimiserimus. 2. Qui alium odit
sibi plus nocet quam illi cum se in
statu peccati mortalis constituat.

3. Ignoscere tandem aliquando de-
bemus, si perire nolumus in sempi-
ternum. Melius est ergo cito igno-
scere & periculum euadere ne eri-
am sine merito uita transigatur, et
ut Christo in ea placeamus.

Contra odium alterius.

Primo, benefacere. 2. inservi-
re. 3. submittere sese.

Contra

Contra Gulam.

Primo, remouere quæ possunt
gulam irritare, qualis est cibo-
rum suauitas, uarietas & con-
dimenta. Secundo, considerare
bestiarum hanc esse uoluptatem po-
tius quam hominum, quæ intel-
lectum obscurat, bona desideria ex-
tinguit, uitam reddit breuiorem,
imo animalia bruta non plus indul-
gent cibo quam necessitas postulet.
Tertio, Præcedens deliberatio mul-
tum confert.

Contra accidiam.

Primo, crebra beneficiorum Dei
recordatio, quæ amorem exci-
tat. Secundo, uicinam mortem
quæ bene operandi tempus aufert,
meminisse. Tertio, Poenarum, &
premiarum æternorum cogitatio.
Quarto, Deditos otio fugere, &
sectari diligentes.

F Remo

Remedia uniuersalia.

Primo summū et uniuersale remediū ad omnia uitia extirpanda, & inferendas virtutes, est frequens oratio cum fiducia. Secūdo, Frequens confessio, & quæ statim cū in aliquod lapsus fueris peccatū, fieri debeat. Tertio, Frequēs sumptio Eucharistiæ. Quarto, Fugere improborū, et sectari honorū societate. 5. Lectio piorū authorū et sacre scripturæ pricipuæ. Sexto, Meditatio passionis Christi. Septimo, Cōsiderare vitā sanctorū. Octauo, Præsentiā Diuinæ Maiestatis & Angelorū. Nono, Mortem certā. Decimo, Iustitiam diuinam per exempla illorum, quos punit. Vndecimo, Futurum iudiciū. Duodecimo, Poenam damnatorū. Decimotertio, Gaudium & felicitatem Paradisi.

Quo-

QVOMODO his armis utendum ad uitia superanda.

Primo ab effectibus, id est peccatis, inuestigare oportet radicē unde cetera uitia pullulant. Vnum enim aut alterum solet esse vitium, dūt axat præcipuū in vnoquoq. homine, quod reliqua generat, quo sublato, etiā illa, quæ ab eo oriebatur interibūt. secūdo memoria tenere remedia cōtra illud, ut cū opus fuerit adhibeātur. Tertio, Cū uno, aut altero, peculiari diligentia pugnabis (etsi oīa in genere odio habeas, necesse est) donec illud abstuleris, aut ita debilitaueris, ut vel nō repugnet vel facile comprimatur. Contra hunc hostem crebro renouandum est propositū, acienda ira in illum, proprijsq; armis cum eo pugnandū est, adhibenda etiam sunt remedia communia, & circa id, ex amē conscientia & quotidianum uersetur.

Nam

Nam si hodie unum aggrediaris,
 crastino die alterum, nullum tan-
 dem superabis. Quarto, necessaria
 est animi magnitudo ad ineundum
 certamen, & victoriam speran-
 dam licet ardua & operosa futu-
 ra sit. Certum victoriae signum
 est, victoriam magnanimiter spe-
 rare. Quinto, Perseuerantia in cer-
 tando opus est, nec despondere ani-
 mum oportet, licet millies cadas,
 surge ergo & pugna. Victus est
 ille solum qui armis & voluntate
 pugnae abieclis se aduersario tur-
 piter dedit. Et licet profectus ali-
 quandiu minime cernatur, non ideo
 nihil profecisti. Nam vt horo-
 logij umbram progressam viden-
 mus progredientem non cernimus;
 et segetes creuisse apparet, non ap-
 paret crescere, ita virtutem crescē-
 tem, quoniam minutis constat au-
 ctibus, non facile videas, sed &
 labor

labor tandem longiori intervallo
 creuisse videas: sed et labor ille pu-
 gnandi, humilitas, et patientia, susti-
 nenti, non exiguus est profectus.

De Restitutione.

INter ea, quorum confessario ne-
 cessaria est cognitio, vel in pri-
 mis Restitutio est: per quam satis-
 fit, pro re ablata, vel damno vel in-
 iuria. Est autem confitentibus
 necessaria: quia sicut accipere alie-
 num, ita & tenere, inuito domino
 mortale est. Quae sunt obseruan-
 da circa restitutionem, his duobus
 versibus adnotantur.
 Quis, cui, quid, quantum, vel ubi,
 quo tempore, quoue
 Ordine restituas, sic pie lector habe
 Prius tamen intelligendum est, cum
 loquimur de restitutione rei alienae
 acceptae, tam de acceptione iniusta,
 vt

ut ex rapina etc. quā de retentione
 nō iusta, ut ex mutuo, quæ brevis
 tatis gratia sub acceptionis nomine
 comprehenduntur nos loqui.

Quis debeat restituere.

Tenetur restituere, quicumque
 fuit causa iniustæ acceptionis:
 & si multi fuerunt causa, omnes
 tenentur. Decem autem modis ini
 iustæ acceptionis causa esse quis po
 test, qui his versibus continentur.

Restituar, capiens aliena. eiusq. mi
 nister,
 Iussio, consilium, consensus, lausque,
 comesque.

Qui recipit, mutus, non obstans, non
 manifestans. Primus ergo est, qui
 per se exequitur, siue proprio motu,
 & lucro, siue alieno. ut minister
 usurarij, qui contractus facit ex
 auctoritate domini delegata, &
 vulneratus ex domini sui mandato.

Secundus

Secundus est iubens, qui tenetur,
 quando ex sua iussione secuta est
 actio iniusta. Aut ratum habens
 quod ipsius nomine factum est,
 impedit restitutionem. Tertius
 est consulens efficaciter; ita ut ex
 consilio tali moueatur quis ad per
 petrandam actionem iniustam, si
 effectus secutus fuerit. Quartus
 est consentiens, sine cuius consensu,
 nō sequeretur actus: secus si sine ta
 li consensu fuisset secutus. Quintus
 est adulator. quādo ex laudatione,
 & adulatione, tanquam ex causa,
 vel concausa sequitur effectus.
 Sextus est particeps male actio
 nis ut comes, mediator, vel qui a
 liter in crimine participat, quando
 est concausa iniustæ acceptionis.
 Septimus est receptor taliū. Est
 enim causa maleficij, præbendo eis
 securitatem, & custodiam prædæ:
 vnd

unde fures animosius & securius furantur, Secus si non receperit tales ut furarentur. Octavius est mutus, id est, qui potest & debet loqui, reprehendendo, mandando, & huiusmodi, & non facit. Novus non obstat, id est, non impediens actionem iniustam, quam potest, & debet impedire: sicut quibus incumbit ex officio. Decimus non manifestans inuasorem male actionis, quando potest & tenetur: ut testis in iudicio vocatus, & custodes vinearum, & huiusmodi, qui tenentur ad damna, quæ proximus patitur, ex defectu manifestationis, quatenus non manifestare causa fuit damni. Et quod in his tribus casibus dicitur, qui potest, & debet: intelligunt aliqui doctores obligationem restitutionis solum de his quibus ex officio incumbit.

Quilibet

Quilibet ex supradictis, quando secutum est damnum, tenetur in solidum restituere. Id cuius fuit causa vel concausa, siue sit pars, siue totum. Si vero alij restituerint pro parte sua, teneretur tantum pro reliquo satisfacere damnum perpeffo: quod si qui principales fuerunt in damno dando, ceterosque induxerunt, totum restituisent, reliqui ad nullam restitutionem tenerentur.

Cui debet fieri restitutio.

Distinctione opus est. Si restitutio fit ex sola re aliena, quæ apud aliquem reperitur: communiter restitui debet ei cui debetur (si sciatur) scilicet Domino rei, siue sit ecclesiasticus, siue laicus. Sed si esset prelatatus dissipator bonorum Ecclesiæ, deberet ecclesiæ restitui, habito (si fieri potest) superioris consensu.

Si nescitur dominus rei, vel ad ipsum non potest esse accessus, vel non sine periculo, & scandalo, restituitur Christo omnium domino, dando pauperibus, postquam expectatum fuerit quantum satis sit, si sperabatur fieri posse ut domino restitueretur.

Si restitutio fit ex iniusta acceptione, quando etiam datio est prohibita (ut cum ordinis sacri administrator recipit pecuniam, &c.) restitutio non fit danti, sed ei in cuius iniuriam pecunia data est, siue sit Ecclesia, siue homo aliquis, vel certe Christo omnium heredi.

Si ex sola acceptione iniusta oritur obligatio restitutionis, nec datio iniusta fuit, ut in usura, debet restitui damnificato, ita ut concurrant ista duo simul, iniusta acceptio & damnum quod sequatur ex iniusta acceptione, unde qui pignus

pignus furatur à mercatore, eidem mercatori debet restituere, posset tamen in foro conscientiae domino pignoris restituere, dummodo mercator damnum non patiatur.

Similiter si rem futuram quis furetur, domino restituat, sed fur intelligat se non teneri ad restitutionem amplius.

Si persona cui fieri debet restitutio est mortua, dabitur heredibus, si ignoratur, facta inquisitione debita dabitur Christo in suis pauperibus: Si distat, & faciliter, ac fideliter ad eum mitti possit, si res est magni valoris, debet ad dominum mitti expensis, & damno detentis iniuste, si non potest transmitti, & res est parui valoris, posset dari eius propinquis, vel pauperi cœnobio, arbitrio boni viri cum pacto, ut veniente domino eidem

eidē restituatur, si res seruari possit, si usurarius ijs qui à loco usuræ recesserunt velit restituere usuras, expēsis ipsorū, potest mittere, si ipsemet usurarius recessit, suis mittet expēsis. Non semper res debet restitui illi, cuius est, vel à quo accepta est, quando scilicet ei est damnosa ut ensem furioso, etc. sed potest seruari heredibus.

Si prohibetur causa tantum. nō acceptio, et in turpi lucro meretricio, &c. Non necesse est restituere, nisi interuenerit fraus, vel illicita extorsio, vel acceptum est ab eo qui alienare non potest: debet tamē consuli illis, ut dent pauperibus similiter de acquisitis per ludū

Bona incerta restitutioni obnoxia quando non potest inueniri dominus facta diligenti inquisitione, dentur pauperibus, arbitrio illius qui habet, vel confessoris.

In.

Inuenta quæ nunquā habuerit dominū, vel cuius non extat memoria, vel qui non curat de eis, sunt inueniētis. Si habuerūt, uel habēt dominū, restituenda sunt domino rei: si facta diligenti inquisitione nō inuenitur dominus, possunt dari pauperibus, uel retineri ab inuētoze paupere, de licētia confessoris. De thesauro cuius dominus nescitur, si inuenitur in proprio fundo, totus est inuentoris, si in alieno inuenitur casu, medietas una erit domini fundi altera inuētoze secundū Thomam. Si studiose quærēdo inuenitur, cura licētia domini donātis, quia nō uult ipse quærere, totus est inuētoze. Si quærat cōtra, uel præter voluntatē domini, totus erit domini. Si sciēdo thesaurū esse in fundo emittitur fundus uidetur totus thesaurus esse emētis. Consuetudo autē, qua thesauri inuenti principibus reseruantur

tur non obligat in conscientia, iuxta doctorum quorundam sententias, si tamen alicubi lex, aut consuetudo rationi cōsona aliud suaderet eius esset habenda ratio.

Quid reddendum.

Reddenda sunt res, et damna: si res existat, ipsa restituatur. nisi periculum scandali, vel aliud timeretur, tunc enim ad arbitrium boni viri reddetur æquivalens. Si res non extat, uel facta est deterior, æquivalens reddatur.

Quicumque habet rem alienam tenetur illi restituere cuius est, si uel habeat bona fide, siue non, quod si habuit bona fide, ut si emit equum credens esse uendentis, qui tamen non erat.

Si ita uendidit, tenetur restituere, id quo factus est locupletior ex tali re
 & non

& non plus: si donatum accepisset, & uendidisset, totum pretium deberet restituere: si uero habet apud se, tenetur restituere, etiam non habito pretio ab eo, cuius res est, habet tamen actionem contra uenditorem rei alienæ. Quod si mala fide emit rem alienam cupiditate lucri, teneretur restituere rem illam si habet, uel æquivalens, si non habet, et lucrum quod ex ea acquisiuit: et licet furtiue auferatur ab eo, non liberatur à restitutione.

Quod si accepit rem, quam scit esse alienam non gratia lucri: sed agens fideliter negotium dominine res pereat: potest à spoliato repetere, quicquid expendit. Quod si dominus non inuenitur, dabit pauperibus, quod remanebat supra pretium, & expensas.

impe.

Impediens aliquem à consecutione cuiuscunque boni licite, ad nihil tenetur, si iniuste impediuit eum qui erat consequutus, teneretur ad æquale; si prope erat vt assequeretur, teneretur ad arbitrium boni hominis. Sic etiam impediens aliquem ab officio quod iuste exequitur, ut rusticum ab opere, & huiuscemodi, nisi secundum rationem faciat, teneretur restituere, ad arbitrium boni hominis.

Impedientes creditorem modo illicito ne possit exigere à debitore, vt liberando eum à carcere, vel alio modo iniusto: & in genere damnium alteri iniuste inferentes (maximè data opera) tenentur, si damnū est certum, ad omnia, si incertum ad arbitrium boni hominis.

Si res aliena pereat, in manu illius, qui est in culpa ne reddatur domino,

domino si æqualiter apud dominum erat peritura, non teneretur de damno, secus si non erat peritura, vel ante dominus eam erat venditurus, aut in suam vtilitatem distracturus.

Cedens bonis propter inopiam, si venerit ad pinguiorem fortunam, teneretur in conscientia restituere, quod debet.

In damnis vitæ, membrorum, sanitatis, libertatis, honoris, famæ, virium, fructuum, damni emergentis, lucri cessantis, & huiusmodi, pro damnis restitutio fiet, ut optime poterit, ad arbitrium boni viri. Qui virginem seducendo, aut per vim deslorauit eam ducere in uxorem tenetur, vel arbitrio boni viri ei satisfacere; quod si promisit se eam ducturum, tenetur ducere, nisi magnum inde scandalum, vel notabilis infamia sequeretur, quod si vel ipsa nubere, vel pater eam tradere

tradere nolle, tenebitur arbitrio boni viri satisfacere, si autem uolentem deslorasset non tenetur satisfacere, minus etiam in uxorem ducere.

Quantum debet restitui,

SI quantitas rei, vel damni sit certa, tantūdem restituetur, si incerta, ut in iniurijs & c. quantum bonus, & prudens homo iudicabit, consideratis circumstantijs singularibus, rei, temporis, loci, & personæ, & huiusmodi.

Possessor bonæ fidei, si antequā currat præscriptio, aduertit rem, quam possidet non esse suam, in cōscientia, tenetur restituere rem integram, & fructus, in quibus est factus ditior, nisi hos possederit bona fide tribus annis, sicut etiam teneretur restituere rem ipsam, & damna

damna, & fructus perceptos tempore malæ fidei, deductis expensis factis, gratia colligendorum, & quærendorum, & conseruandorū fructuum, eadem ratio est de eo, qui non soluit legatum per multos annos: tenetur enim fructus etiam perceptos restituere,

Vbi restitutio fieri debet

SI restitutio est necessaria propter rem alienam quam quis habet bona fide, fieri debet in loco ubi res habetur.

Si necessaria est restitutio ex iniusta acceptance, restituatur ubi dominus rei seruetur indemnis, & si quis grauandus est, occupator grauetur, qui semper fuit in mora.

De tēpore restituionis

Tenetur quidem statim restituere, qui debet: includetur enim
præ

præceptum negatiuum scilicet non tenere alienum. Tamen illud, statim, sic intellige, ut sit paratus animo ad restituendum, quam cito commode poterit: quantum vero ad executionem, debet restituere congruo tempore, seruatis debitis circumstantiis. Tria vero possunt excusare à restitutione statim facienda. Primo, voluntas domini concedentis dilationem. Secundo, ignorãtia rationabilis iuris, uel facti. Tertio impotentia, de qua sex conclusionibus continetur doctorum sententia. Prima est, quod existens quis in extrema necessitate, non habens nisi necessaria uitæ suæ & suorum, non tenetur restituere statim: quæ omnia sunt communia tunc temporis. Secunda est, qui restituendo non posset uiuere, secundum decentiam sui status, etiam si dominus rei qui

non est in tali, uel maiori necessitate, nolit dilationem dare, non tenetur statim restituere, debet tamen cauere, ne expensas faciat non necessarias, alioqui non excusaretur secundum rationem. Tertia est, quando restitutio est in damnum corporis, uel animæ domini si statim fiat, non debet fieri statim. Quarta, si idem redundet in damnum, uel sit contra bonum commune. Quinta, si probabiliter futurum est in damnum famæ, uel uitæ, uel animæ ipsius restituentis, uel alterius: uel si ex hoc imminet periculum de aliquo peccato mortali, non debet fieri, nisi cessante tali periculo, quia hæc maiora sunt damna, quam statim non restituere. Sexta, si restituere statim, redundat in paruum commodum creditoris, & in magnū damnum debitoris: ut si opus esset artifici debitori

vendere instrumenta artis ex qua
vivit ad restitutionem, non tene-
tur: quia secundum rationem de-
bet ei dari dilatio. Secus esset si cre-
ditor esset in simili casu, quia nemo
ut se commodet, alium debet in-
commodare, quod si damnum non
esset de proprijs, sed potius quia ca-
reret lucro magno, non excusatur
à statim restituendo. Nota etiam
quod si damnosa esset dilatio credi-
tori nec statim restitueretur, ut
evitaretur huiusmodi magnum in-
commodum in proprijs; saltem ille
indemnitas servari deberet.

Nota præterea, quod con-
fessarij non debent huiusmodi pœ-
nitentes absolvere, antequam in
effectu restituant, si in alijs con-
fessionibus absoluti, neglexerunt
restituere.

Quod si debitor non potest hæ-
bere dilationem à creditore, qui
non

non est in necessitate, & ipse debi-
tor potest restituere tunc sine ma-
gna incommoditate, tamen non vult,
sed paratus est postea restituere;
quia credit se non bene posse tunc,
potest absolvi, si promittat intra
certum tempus restituere: quod si
potest, et ipse in conscientia scit se
tunc posse, & non vult, nullo mo-
do est absolvendus; quia contritum
non esse satis apparet.

De ordine, & modo in sa- tisfactionibus tenendo.

Qui potest omnibus restituere
non necesse habet ordinem
servare. Sed omnibus statim (ut
dictū est) restituere, si omnibus non
potest, prius certa quam incerta re-
stituantur, nisi incertum huiusmo-
di esset, ut certum sit, quod nun-
quam fuit certorum creditorum:

ut ca.

ut calix, huiusmodi enim sine iniuria creditorum pauperibus dari possunt. Inter bona certa, prius restituenda sunt, quæ in propria specie extant, & sunt alterius: ut deposita, & etiam emptæ non solutæ. Post huiusmodi restitutionem, seruanda sunt statuta, & quod disponit ius civile (si non sit contra naturale) & si variæ sint opiniones, securior est eligenda.

Usurarius si non habet tot bona, ut possit satisfacere aliis debitis licite contractis, & usuris, prius debet satisfacere debitis licite contractis, si tamen adsint duæ conditiones, prima, ut non extant in specie propria res usurariæ, ut pignora (ea enim debent reddi dominis redentibus pecuniam) altera, si ex huiusmodi contractibus licitis non fuerit factus pauperior ad soluendas priores usuras, ut in promissione dotis

dotis accideret, pauperior enim redderetur, &c.

Si bona incerta sunt, secundum consilium confessarij possunt restitui, qui si viderit in magna miseria debitorem, poterit dispensare ut sibi retineat, ut pauper Christi, si tamen hoc expedire iudicabit. Si enim crederetur liberior futurus propter hoc, ad furtum, non expediret cum eo hac uti misericordia.

Ocultra caute restitui oportet, ne lædatur fama, sed publice usuræ, publice sunt restituendæ, magis enim recuperatur fama per restitutionem.

Si quis alium via iniuris disamauit iuste, non debet restituere, si iniuste, & falso, restituat dicendo se falsum dixisse, vel tacuisse verum. Si iniuste, sed non falso (ut qui reuelauit peccatum uerum)

& dicendo

dicēdo se iniuste diffamasse aliquē,
& male fecisse talia dicendo. Sed
caucat ne mentiatur, & attendat,
quo modo dicat, ne forte dum resti-
tuit, magis infamet: tum enim nō
debet restituere, nec quando sequi-
tur maioris mali periculum, quam
sit bonum famæ consequaturum.
Si fama non potest restitui, aliter
debet recompensari, & satisfieri
de damno secuto, ex infamatione,
ad boni hominis arbitrium.

Eodem modo de libellis diffamatorijs:
& ibi debet fieri restitutio, ubi facta est infamatio pu-
bliche, vel secreto. Aduertendum
est etiā quod, quando infamatoria
uerba dicta sūt, illi qui poterat pro
desse, uel secundum ordinē iuris, vel
correctionis fraternæ, vel quando
talia non sunt uere diffamatoria
ut sunt uenialia, vel possunt in v-
trinq; parte interpretari, uel nō as-
firma-

firmatiue dixit, uel quæ alia uia pu-
blica sunt, nō necesse est cōmuniter
restitutionē famæ facere. hæc de re-
stitutione ex bonis auctoribus col-
lecta sufficiant, iam de censuris ec-
clesiasticis quædam subijciuntur.

De Excommunicatione.

Prius de quibusdā agetur, quæ
faciūt ad cognitionē excommu-
nicationis. Deinde de peccatis exco-
municatorū. Demū de casibus ex-
cōmunicationis, ad singulos descen-
dendo.

Excommunicatio duplex est:
minor, et maior: minor, exclusio est
à participatione sacramentorū, &
ab electione passiuæ, quia inhabilitē
facit ad quodcūq; beneficiū Ecclē-
siasticū, etc. Excōmunicatio maior
separatio est à cōmunionē Ecclesiæ
quo ad fructū, id est, sacramēta sūp-

G ij fragia

fragia generalia, & participatio-
nem spiritualium.

Aduertendum est tamen, quod
nisi consummata sit actio, propter
quam quis excommunicatur (licet
sit incepta) & nisi sit agens ille,
ipse qui ellicit actionem (quamuis
imperet) non est excommunicatus:
nisi etiam excōmunicarentur dan-
tes consilium, fauorem &c. &
tunc nisi consequatur talis effectus,
non subiacent excommunicationi.
Præterea cum excōmunicatio non
feratur, nisi propter peccatum mor-
tale: qui ea est conscientia, ut me-
rito sibi persuadeat, quod non pec-
cauit mortaliter, nunquam incur-
ret excōmunicationem à iure, quia
sententia iuris non est iniusta. Ef-
fectus excommunicationis maio-
ris (ut paulo distinctius explicen-
tur) sunt:

Primo,

Primo, priuari fructus & par-
ticipatione diuinorum: qualia
sunt sacramenta, & interesse offi-
cij diuini, & si non publice sint
excommunicati. Non tamen ex-
cludantur ab ingressu ecclesiæ, nec
ab audiendo verbo Dei. Secundo,
Priuantur participatione bonorum
operum ecclesiæ, & orationum.
Tertio, Excluduntur à Regno cœ-
lorum, si iusta est excōmunicatio,
vel etiam iniusta, & male cōtem-
nitur. Quarto, Excluduntur ab
actū ordinis cuiuscunque: unde
qui exequitur, fit irregularis.
Quinto, Excluduntur à beneficijs
ecclesiasticis, quæ nec acquirere,
nec alijs conferre possunt, nec de
habitis fructus percipere, quandiu
sunt in mora petendæ absolutionis:
& qui annum perseueraret inte-
grum, suspectum hæresis se redde-
ret. Sexto, Excluduntur ab in-
gressu

gressu religionis, nisi prius absolutur. Septimo. Ab electione Canonica, actiue, et passiue: quod extenditur etiam ad dignitatē laicam, ut Imperiū, & Regnū. Octauo, Excluduntur ab executione officiorū, et vsu iurisdictionis. Nono, Etiā a spirituali potestate excluduntur, vt nō possint ordinari, nec ordinare nisi secreti sint & tolerati, quod etiā in octauo effectus, et septimo intellige quod ad actiuam electionem attinet. Decimo, Ab omni actu legitimo: vt procurare, instrumenta facere, et ab alijs actibus, in quibus homines communicant, vt cohabitare, etc. Vndecimo, A sepultura in loco sacro, &c.

Excommunicatio, ab homine lata licet iniusta timēda est, et querenda absolutio (dum non sit nulla) & qui contemneret, mortaliter peccaret. Si autem nulla est, &

non

non seruando illam non sequitur scandalum, nec timēda est, nec seruanda: debet autem casus constare, ex quo sententia sit nulla, ut nō timeatur: videlicet quod lata sit a non habente auctoritatem, &c.

In excommunicatione a iure vel ab homine, non est lata sententia, sed comminatio, cum dicitur, sub pœna excommunicationis, &c. Cognoscitur quod sit lata, si sit per uerbum præteriti temporis, ut cum dicitur, sit excommunicatus. Aliqua etiam uerba præteritis æquivalent, vt declaratoria, cum dicitur, decernimus excommunicationi subiaccere, & est lata sententia. Quod si uerba sunt dispositiua, & sonant in futurum vt excommunicentur non est lata, nisi addatur ipso facto, vel quid, unde appareat, quod sententia sit lata.

De

De peccatis excommu-
nicatorum.

EXcommunicatus minori ex-
communicatione peccat, si se
immisceat participationi sacramen-
torum actiue vel passiue.

Excommunicatus maiori ex-
communicatione, peccat primo &
mortaliter, immiscendo se sacra-
mentis, & diuinis officijs. Se-
cundo, Peccat, si communicat cum
alys in actibus Ecclesiasticis, de
quibus supra, cum de effectibus di-
ceretur. Tertio, Peccat, immiscen-
do se actibus humanis, & com-
muniter prohibita hoc uersu signi-
ficari solent.

Os, orare, uale, commune, mensa,
negetur.
Per os, intellige colloquia, litteras,
nuncios, munera, oscula ami-
citiæ, &c.

Per

Per orare, intellige sacramenta, ora-
tiones publicas & omnia spi-
ritualia.

Per uale, salutationem consuetam
vel scripto.

Per communionem, cohabitare
vel aliquod exercitium commune
habere cum excommunicato. Non
ita si cohabitet, sed pro diuerso ne-
gotio. Possunt & actus, aliqui
hic excludi, ut electionis, officij,
& sic de alijs.

Per mensam, simul comedere,
& dormire. Tamen huiusmodi
peccata, mortalia censerī non de-
bent, si absit contemptus.

De peccatis quæ ab excō-
municatione redun-
dant in alios.

Primo, participare cum excom-
municatis in Diuinis. Se-
cundo,

Cundo. Admittere ad sepulturam Ecclesiasticam: quod de excommunicatione publica intellige. Tertio, Participare in crimine damnato, vel propter quod quis excommunicatus est, & incurrit excommunicationem. Quarto, Cūmunicare in humanis actibus prohibitis. Qui tamen participant non in contemptū, nec credendo, ex tali communione venturam esse sententiam in contemptum, nec contra præceptoriam prohibitionem superioris factam, peccant quidem, sed venialiter.

Casus liciti, in communicando extra Diuina cum excommunicatis, hoc versu continentur.

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Vtile, vtrique parti intelligatur.

Lex, ad Matrimonium pertinet.

Humile, ad seruos, filios nō emancipatos, aut cōmensales, famulos, etc.

Res

Res ignorata, ad ignorantiam facti & iuris extenditur. Necessè ad violentiam, et indigentiam corporalem, & sustentationem ipsius excommunicati. Intelligitur etiam necessitas damni vitandi, & spiritualis consilij, metus, etiam cadens in virum constantem.

De casibus excommunicationis.

EXcōmunicatio minor incurritur, participando cum excommunicato publice & nominatim, vel ob notoriam iniiectionem manus uiolentæ in Clericum, & ab ea quibus cōfessarius potest absolvere. De casibus excōmunicationis maioris breuiter dicitur, in duas partes diuidendo. s. in eos qui reseruantur in bulla cœnæ, & in alios omnes vicinque reseruos.

Rese

Reseruata in Bulla coenae

Primus casus est haeresis & comprehendit eos, qui praesumunt legere libros haereticorum, quique imprimunt, & domi habent, & demum omnes fautores, receptores, & defensores haereticorum. Secundo, Excommunicantur piratae, & eorum fautores. Tertio, Imponentes noua pedagia in terris suis, vel prohibita exigentes. Quarto, Falsificatores litterarum, & supplicationum Apostolicarum, & mutantes supplicationes huiusmodi signatas, & datatas, vel nomine Pontificis, aut vice Cancellarij, aut Datarij eas signare presumetes sine Papae, vel Datarij licentia. Quinto Qui ad Sedem Apostolicam venientes, & recedentes ab ea, & in curia morantes sine iurisdictione, temeritate propria

propria capiunt, spoliant, detinent, aut ex deliberatione verberare, mutilare, vel interficere praesumunt & qui talia fieri faciunt, seu mandant. Sexto, Qui litigantes in curia, vel ad eam recurrentes pro suis, causis, & negotijs, vel aduocatos, vel procuratores ipsorum, vel auditores, seu iudices, occasione causarum, vel negotiorum huiusmodi per se, vel per alium verberant, mutilant, spoliant, vel occidunt. Septimo, Mutilantes, vulnerantes, interficientes, capientes, detinentes, depraedantes romipetas, & peregrinos, ad Urbem causa deuotionis, seu peregrinationis accedentes, & in ea morantes, vel recedentes ab ipsa, & in his dantes auxilium, consilium, vel fauorem. Octauo, Qui occupare, detinere, hostiliter destruere, vel inuadere in totum, vel in partem, aliam Urbem, regnum

Uniuersidad de De
Biblioteca

gnum Sicilia, Sardiniam, Corsi-
cam, terras citra Phariū, patrimo-
niū Ecclesiæ, et terras ei subiectas
presumunt: aut iurisdictionē supre-
mā ecclesiæ cōpetentem, usurpare,
perturbare, retinere, uexare presu-
munt, & adherentes, ac defenso-
res eorum, seu auxilium, consilium
fauorē præstantes. Nono, Abla-
tores, vel detentores, vel in quorū
manus peruenerit sciēter reliquiæ,
et alia quæcūq; ecclesijs et alijs lo-
cis intra et extra mœnia urbis, tēpo-
re direptionis sub Clemēte septimo
nisi restituerit res ablatas dominis,
si nouerit eos, uel deputatis ad hoc,
uel cum ipsis amicabiliter concor-
dauerint. Decimo, Quicumque e-
quos, arma, quauis metallorum
genera, atque bellica instrumenta,
lignamina, fumes, & materiam
eorum & alia prohibita deferunt
inimicis nominis Christi, quibus
Chri

80

Christianos impugnāt, et qui de re-
bus Reipublicæ Christianæ statum
cōcernētibus, in Christianorū dam-
num inimicos Religionis certiores
faciūt, illisq. consiliū præstāt. Unde-
decimo, Temere mutilantes, uerbe-
rātes, vulnerātes, interficientes, ca-
piētes, incarcerātes, et detinētes Pa-
triarchas, Archiepiscopos, Episc-
opos, eaq. mādantes. Duodecimo
Qui impediunt, seu inuadunt uictu-
alia, uel alia ad usum Ro. Curie
necessaria adducentes, uel qui impe-
diunt, ne deferātur, seu perturbant
& qui talia defendunt. Deci-
motertio, qui inhihent, ne aliqua lit-
teræ apostolicæ citationes, monito-
ria, et executoriales, quæ à sede apo-
stolica emanauerint, sine suo bene-
placito executioni mandentur, ac
notarios, uel executores eorū capi-
unt, incarcerant detinent, uel id fie-
ri curāt; et ne litteris, et mādatis seu
decretis

decretis sedis Apostolicae, et legatorum, ac nunciorum, & iudicium, legatorum, &c. Pareatur, nisi habito prius eorum consensu, &c. Neue tabelliones, & notarii super huiusmodi conficere instrumenta, vel acta aut confecta parti cuius inter est, tradere debeant. Quartodecimo, Qui sub quibuslibet poenis prohibent, statuunt, seu mandant, ne pro quibusvis negotiis prosequendis, seu gratijs impetrandis, ad Romanam curiam accedant, seu impetret seu impetratis utantur. Quique a Romani Pontificis obedientia pertinaciter se subtrahere, vel recedere presumunt. Decimoquinto, Qui personas Ecclesiasticas, Capitula &c. ad suum tribunal, uel consilium praeter iuris communis dispositionem trahunt, vel id curant; et qui statuta pragmaticas, & decreta haecenus fecerunt, & publicaverunt,

81
carunt, aut facient, & publicabunt in futurum, quibus libertas ecclesiastica tollitur, laeditur, deprimitur, aut restringitur, aut Apostolicae sedis iuribus praedudicatur. Decimosexto, Qui iurisdictiones fructus, & redditus, ad Ecclesiasticas personas, ratione Ecclesiarum &c. pertinentes, usurpant, surripiunt, vel sequestrant, aut collectas, decimas, & alia onera personis ecclesiasticis, atque eorum bonis (absque expressa licentia Rom. Pontificis) imponunt, aut etiam a sponte dantibus recipiunt, & qui praedicta exequentur, vel procurant, aut in eisdem auxiliium, consilium vel favorem, uotum seu suffragium praestant. Decimosextimo, Cancellarius, Vicecancellarius, consiliarius Principum, aut praesidentes cancellariorum, consiliorum, ac parlamentorum, & procuratores generales, eorum,

 eorum vel aliorum principum, & Archiepiscopi, Abbates, Com-
mendatarij, Vicarij, & officiales,
qui beneficiales, & alias spiritua-
les, & spiritualibus annexas cau-
sas, ab auditoribus, & commissarijs
apostolicis auocant, ac personas, ca-
pitula, cõuentus, collegia, causas hu-
iusmodi exequi uolentes, auctõrita-
te laicali impediunt, et ad illorum
cognitionem, tanquã iudices se in-
tromittunt, & partes actrices, ad
reuocandũ citationes, inhibitiones,
aut alias literas, & absoluendum
eos, contra quos emanarunt, à cen-
suris, & poenis in illis contentis or-
dinãt, vel compellunt, vel alias exe-
cutionem literarum, vel executoris
alium impediunt. Qui non intelli-
guntur absoluti, nisi statuta, &c.
Publice reuocauerint, & ubi anno
tata sunt, deleuerint, & de reuo-
catione, & cassatione Papam cer-
tiores

tiorem fecerint, cum proposito de-
sistendi, &c. Additur postremo
de ijs, Qui contra tenorem præsen-
tium aliquos absoluerè præsumpser-
int, nisi in articulo mortis, et tunc
præstita cautione de stando. S. R.
Ecclesiæ mandato, vel satisfaciendo,
&c. & hæcenus de bulla cœ-
næ, in qua fufius hæc ridebuntur,
& quia quotãnis ea posset inno-
uari, curandum est, vt singulis annis
ab ordinarijs, vel alia via inquiramus,
an aliquid innotatum fuerit
in ea, nec ne.

De alijs casibus excõmu-
nicationis non refer-
uatis in Bulla cœ-
næ Domini.

Primo, excommunicantur do-
mini seu rectores, vel officiales
eorum.

eorum, circa negotium inquisitionis contra hereticos deficientes, et omnes qui in hoc dederint consiliū, auxilium, vel fauorem. Secundo, Inquisitores, & officij inquisitionis executores, qui procedere omitunt contra hereticos, contra suam conscientiam, & iustitiam, vel falso heresim imponūt, vel quod officium suum impediunt est papalis. Tertio, Inquisitores, et Cōmissarij eorū, vel Episcoporū, sine capituli, sede uacante, qui pecuniā prætextu officij inquisitionis, modis illicitis extorserint, aut sciēter occasione delicti officij ecclesiæ bona, ad fiscū, etiam ecclesiæ, ob delictū clericī applicare attentauerint. Quarto, Qui perseuerāt, vel assumunt statū, vel sectam fraticellorum, bisochorū, beghinorum, & prælati, qui eis concedunt. Quinto, Mulieres statum beghinatus sectantes, vel de

nono.

nouo assumentes, ac religiosi eas admittentes, vel præbentes consilium, auxilium, vel fauorem. Sexto, Qui præsumptuose volunt ordinationes ab Octauiano, & Guidone factas ratas esse. Septimo, Qui de tertiæ partis cardinalium nominatione confisus, Papæ sibi nomen usurpat, & qui ipsum recipiunt, & qui à paucioribus, quam à duabus partibus Cardinalium electus, gerit se pro Papa, nisi maior concordia intercesserit. Octauo, Qui in clericum vel monachū manus violentas injciunt, & non solum executor intelligitur, sed qui mandat, consulit, dat auxilium, fauorem, consensum. Et qui ratū habent post factum, si nomine ipsius factum est, & regulariter in graubus papalis est. Nono, Insequentes Cardinales, uel manus violentas in eos injcipientes. Item do-

mini

mini temporales, vel eorum officia
 les, qui contra huiusmodi, constitu-
 tionem Bonifacij. C. Faelicis, nõ fe-
 cerint seruari intra mensẽm à die
 notitiæ computandum. Decimo,
 Qui Episcopũ percusserit, ceperit,
 bānerit, vel mandauerit, ratifica-
 uerit, consuluerit, fauerit, socius fu-
 erit, vel scienter defenderit, idem
 de officialibus ciuitatis qui aliquid
 horum contra Episcopum suum
 commiserunt culpabiliter, & ex
 parte excommunicatio hæc refer-
 uatur in bulla cœnæ. Vndecimo,
 Qui quempiam Christianorum per
 quoddam genus hominum (quos
 vocant Assassinos) interfecerit,
 vel interfici mandauerit, quamuis
 mors non sequatur, aut eos recepta-
 uerit, defenderit vel occultauerit.
 Duodecimo, Qui victualia dese-
 runt, vel quæuis mercimonia, tem-
 pore belli, ad infideles, & quomnis
 tempore

tempore, si deserunt in Alexan-
 driam, vel alia loca sarracenorum
 Aegypti. Decimotertio, qui effru-
 gunt, & simul spoliant loca sacra,
 & papalis est post denuntiationẽ.
 Decimotertio, qui Christianos nau-
 fragãtes rebus suis spoliãt, nisi red-
 diderint. Decimoquinto, Cardina-
 les, qui sede vacãte, cõstitutioni de
 electione Ro. Pontificis, præter si-
 moniã faciendã, cõtrauenire præsu-
 pserit, et est papalis. Decimo sexto,
 Qui ab ordinationibus, sententijs, seu
 mādatis Romanorũ Pontificũ ad
 futurũ conciliũ appellãt, aut qui ad
 hoc fauorẽ, consiliũ, auxiliũ dede-
 rint, vel aliorum dicta approbaue-
 rint, & papalis est. Decimo se-
 ptimo, Qui literarũ apostolicarũ
 falsarijs fauent, et laici qui talibus
 litteris falsis vtũtur, et est papalis.
 Decimo octauo, impugnẽtes literas
 electi in Papã antequã coronetur.

Decimo

Decimonono, Qui Ecclesiasticam libertatem offendunt faciendo seruari statuta, & consuetudines introductas contra eam, nisi intra duos menses post publicationem sententiæ, de capitularibus fecerint amoueri, & statuarij scriptores, potestates, consules, rectores, consiliarij, & qui secundum ea præsumpserint iudicare, vel in publica forma scribere iudicata. Vigesimo, Qui represalias aduersus personas Ecclesiasticas, seu bona ipsorum concedunt, vel extendunt ad eas, nisi intra mensem reuocauerint. Vigesimo primo, Qui personas ecclesiasticas ad submitendum ecclesiasticas, bona illarum immobilia, vel iura illarum (in casibus non permisis à iure) laicis compulerint, vel usurpauerint ex huiusmodi contractibus, etiam licite factis, aliquid, nisi legitime moniti restituerint, etc.

Vige

Vigesimo secundo, Qui quaslibet personas ecclesiasticas, ad quas spectat electio in monasterijs, vel pijs locis, vel consanguineos earum, aut ipsas Ecclesias, vel cætera loca, grauauerint spoliando vel alias iniuste persequendo, pro eo quod noluerunt eligere personam, ad cuius electionem inducebantur. Vigesimo tertio, Qui impediunt litigantes in quouis foro ecclesiastico etiam extra curiam, in causis quæ de iure ad dictum forum pertinet, vel consilium, auxilium, fauorem ad hoc præstant. Vigesimo quarto, Qui dant alicui licentiã occidendi, vel grauandi in personis, vel in bonis, suis, vel suorum aliquem, pro eo quod sententiã excommunicationis, suspensionis, vel interdicti protulerit vel eum cuius occasione fuerit prolata vel obseruantes eandem sententias, uel sic excommunicatis com

H

municare

municare nolentes nisi re integrali
cōtia reuocetur, vel si ad bonorum
captiōnem, occasione ipsius licen-
tiae sit processum, nisi bona ipsa fue-
rint intra septem dierum spactum
restituta, aut satisfactio pro ipsis
impensa. Item qui rruntur dicta
licentiae ad aliquid praemissorum,
vel motu proprio id committunt
& post duos menses reseruatur Se-
di Apostolicae. Vigesimoquin-
to, Domini temporales interdicen-
tes subditis, ne personis ecclesiasti-
cis vendant, emant, aut alia obse-
quia exhibeant. Vigesimo sexto,
Qui regalia, custodiae siue guardiā,
vel titulu aduocationis, vel defensio-
nis, in locis pijs vacantibus, de nouo
vsurpare conantes bona ecclesiasti-
ca operare praesumunt & personae
eorundem piorum locorum quae
hoc fieri procurant. Vigesimo se-
ptimo, Qui fecerit contra statutum

Alex

Alexandri. 4. qui ecclesias, et per-
sonas ecclesiasticas ad pedagia, &
guidagia statuit nō teneri. Vigesi-
mo octauo, Cōsules, rectores, et qui
potestatem habere uideantur, cū fautori-
bus suis qui onera imposuerūt, et an-
garijs afflixerint personas ecclesia-
sticas, et euacauerint iurisdictionē
auctoritatē praetatorū, ita ut nihil
potestatis temporalis in suos uideatur
eis remansisse si cōmoniti desistere
noluerint et successores eorū in offi-
cijs, nisi intra mensem a successione
computandum satisfecerint. 29.
Qui reuocationē ex cōmunications
etc. vel absolutionē in, uel metu ex-
torquet. 30. Offendētes ecclesiasti-
cā libertatem in clauū officio, clau-
dentiū dimaū cultū ex cōmunicatis,
et interdictis, et est papalis. 31. Im-
pedientes sequestrationē beneficij
per loci ordinariū factā, rna diffi-
nitua sentētia cōtra possessore pra-
mul-

mulgata, vel fructus sequestratos
quoquo modo occupare præsumen-
tes. Trigesimosecundo, Impedientes
monialium, aut canonicarum secu-
larium visitatores in suo officio, ni-
si moniti respiciant. Trigesimoter-
tio, Sepelientes in loco sacro here-
ticos, & eos qui deliberate adhæ-
rent eis, ac receptatores eorum.

Trigesimoquarto, Qui in cœmite-
rijs tempore interdicti, quoscunq;
in casibus non concessis, aut excom-
municatos publice, vel nominatim
interdictos, vel manifestos vsura-
rios, scienter sepelire præsumunt,
non sine contemptu clauium. Tri-
gesimoquinto, Qui scienter in gra-
dibus prohibitis consanguinitatis,
aut affinitatis, uel cum monialibus,
vel qui in religione, aut sacris con-
stituti, matrimonium contrahunt.
Trigesimosexto, Simples religiosi,
qui decimas Ecclesijs debitas
vsurpa-

vsurpare præsumunt, &c. nisi post
requisitionem, desistant à præmis-
sis intra mensem, & damnificatis
Ecclesijs emendam intra duos men-
ses faciant. Trigesimoseptimo, Re-
ligiosi, & clerici seculares, indu-
centes alios ad vouendum, vel pro-
mittendum, ut sepulturas apud su-
as Ecclesias eligant, vel iam ele-
ctas, ulterius non immutent, est
papalis. Trigesimo octauo, Reli-
giosi de claustris ad audiendas le-
ges, vel medicinam exeuntes, &
intra duos menses ad claustrum
non redeuntes, & præbyteri, ac
clerici personatus habentes, intra
prædictum spatium ab huiusmodi
audiendis non desistentes. Trige-
simonono, Officiales communita-
tum, aut potestates, vsuras quibus-
dam statutis fouentes & iudican-
tes quod soluantur vsuræ, vel quod
cum soluta repetuntur, non resti-
tuantur.

riantur &c. 40. Clerici minores
Episcopis qui in terris suis permit-
tunt publicos vsurarios, alienige-
nas ad fœnus exercendum domos
conducere, vel alias habitare, &
non expellunt intra tres menses, de
cetero non admissuri, vel eis lo-
cant, vel alio quouis titulo conce-
dunt ad fœnerandum vsuraria pra-
uitati fauentes. 41. Qui Urbis
Ro. dignitates, seu officia vsur-
pant. 42. Dominus & alij re-
ctores, & officiales ciuitatis, in
qua Papæ electio celebranda est,
sibi iniuncta diligenter non adim-
plentes, aut fraudem in eis com-
mittentes. 43. Mittentes scri-
ptum, vel nuntium Cardinalibus,
in conclauis existentibus, vel ali-
cui ipsorum secreto loquentes.
44. Religiosi mendicantes qui ad
habitandum domos vel loca que-
cunque de nouo recipiunt, vel re-
cepta

cepta mutant, vel in alios trans-
ferunt, quocunque alienationis ti-
tulo. Quattagesimo quinto, Scienter
communicantes, auxiliando, fa-
uendo, vel consulendo ei, qui no-
minatim excommunicatus est in cri-
mine, propter quod excommunicatus
est. 46. Clerici, qui scienter et spõte
recipiunt ad diuina excommunica-
tum à Papa, & est^o Papalis.
47. Qui fictionem seu fraudem
committunt ad hoc, vt iudex per-
sonaliter vadat ad mulierem pro
testimonio. 48. Pars, quæ pro-
curat, vt de alijs, quam de ma-
nifestis iniurijs, seu violentijs con-
seruatores se intromittant, vel ad
ea, quæ iudicalem indaginem exi-
gunt, suam extendant potestatem.
49. Religiosi temere habitum su-
um dimittentes, uel ad quæuis studia
sine debita licentia accedentes, et do-
ctores, qui religiosos habitu suo di-
misso

missio leges, vel medicinam scienter docere, aut in scholis suis retinere presumunt. Quinquagesimo, Simplices monachi & canonici regulares ad curias principum se conferentes, ut damnum aliquod inferant suis praelatis, aut Monasterio. Quinquagesimoprimo, Monachi intra septa Monasterij sine licentia Abbatis suorum arma tenentes. Quinquagesimosecundo, Religiosi parochiale officium circa extremam unctionem, eucharistiam, matrimonium, & absolutionem excommunicatorum a canone, & statutis provincialibus, vel Synodalibus, vel etiam a culpa, & a poena, usurpantes, est papalis. Quinquagesimo tertio, Religiosi, qui proferunt aliqua, ut audientes retrahant a solutione decimarum ecclesijs debitarum. Quinquagesimo quarto, Religiosi suspensi ab officio predicationis quod

quod scienter postposuerint conscientiam facere confitentibus, de non solutis decimis Ecclesijs debitis, si dicta negligentia non purgata, predicare presumunt. Quinquagesimo quinto, Religiosi non seruantes interdictum vel cessationem a diuinis, quam seruat matrix ecclesia, si sit localis ac generalis. Quinquagesimosexto, qui propter legitimum impedimentum absoluti a sententia canonis, vel hominis, ab eo, qui de iure absoluere non poterat, contemnunt quam primum commode possunt, ei a quo de iure erant absoluendi, se presentare, & absoluti a Papa, vel ipsius Legato quibus iniunctum est, ut irent ad ordinarios, vel aliquem alium pro poenitentia & ut satisfacerent iniuriam passis, si hoc quamprimum poterunt, non curauerint adimplere, et est papalis vel episcopalis, ut prior

inquam reincident. Quinquagesimo, Qui in locis Christianorum, corpora defunctorum, ad alia loca transferenda exeterare, ac inhumane, & crudeliter pertractare, vel pertractari facere presumunt. est papalis. Quinquagesimo octavo. Qui dant, & recipiunt aliquid simoniace, in ordine vel beneficio, vel mediatores fuerint, vel procurauerint, ut huiusmodi fiat simonia est papalis, Quinquagesimonono, Qui aliquid ex pacto dat, aut recipit pro ingressu religionis, est Papalis. 60. Religiosi, qui ex ordinibus mendicantium ad aliquem monasticum ordinem (præter Carthusiensem) absque sedis Apostolicæ licentia specialis, conuolant & qui ipsos recipiunt, est Papalis. 61. Qui bona Ecclesiastica alienant, & alienata recipiunt. 62. Sacerdotes officium vicecomitis, aut

aut præpositi secularis habentes, & post monitionem emendare nolentes. 63. Qui asserere præsumunt, tenentes beatam Virginem ab originali peccato fuisse præseruatam, heresim, aut peccatum mortale incurrere & vice versa, est papalis. 64. Impediētes Legatos, uel Nuntios apostolicos, ne recipiantur, & faciant ea, ad quæ missi sunt. 65. Vocati ad dirigendas moniales in electionibus faciendis, qui nō abstinent ab his, unde possit oriri discordia, uel nutriri in ipsis electionibus 66. Qui ordini prædicatorum, aut minorum contumeliā, aut iniuriā faciunt, intrando monasteria monialium, in casibus non concessis, vel libellos in infamiam status ipsorum edendo, detinēdo, uel publicādo, uel docēdo, quod nō sunt in statu perfectionis, et quod nō liceat eis de elemosinis uiuere, uel prædicare, uel confes.

confessiones audire de licentia Pa-
pae, vel exercendo violentiam in
loca ipsorum, vel detinendo in Ec-
clesijs suis apostatas eorum, et eos
reijciendo à consortio vniuersitatis
Parisiensis, & papalis est, vel Ge-
neralibus, aut conseruatoribus hor-
rum ordinum fere reseruata. Sexa-
gesimo septimo, Cardinales Ro. ec-
clesiæ reuelantes aliquid in consi-
storio vetitum à Papa, vnde ali-
quid præiudicij, vel scandali nasci-
tur. Sexagesimo octauo, Qui li-
brum, aut quamcumque scripturã
imprimere seu imprimi facere præ-
sumunt, nisi prius in Vrbe per vi-
carium & sacri palatij Magistrũ
in alys vero diocesisibus per Episco-
pum, uel alium peritum ab eo depu-
tatum, & ab inquisitore. Sexage-
simonono, Qui in suis prædicatio-
nibus ad populum, miracula falsa,
aut incerta, uel prophetias, quæ ex
sacra

sacra Scriptura non constant, præ-
dicare, vel Ecclesiæ prælatis de-
trahere ausi fuerint. 70. Acces-
dentes ad dominicum sepulchrum
sine licentia Papæ. 71. Qui au-
diunt scienter libros hæreticorum,
& inquisitoribus absolutio reser-
uatur. Sunt & aliæ excommuni-
cationes, quæ non videntur in usu
esse, uel non sunt generales, sed quæ
in hac, vel illa diocesi vigent, &
confessarij (præsertim qui facul-
tatem ab eis absoluendi non ha-
bent) debent curare ut eas nouer-
int, quæ ligant, ubi ipsi confessi-
ones audiunt. Sed dicta de casu-
bus excommunicationis sufficere
videntur, ut si qui occurrerint,
agnoscantur. Qui fusiores tra-
ctationem requirer, ad canones, uel
alios auctores, ei recurrere, vel
certe peritiores consulere licebit.

De Suspensione.

Suspensio est censura ecclesiastica, inhabilitans ad executionem ordinum, officiorum, uel iurisdictionis, ex aliquo impedimento proueniens ex institutione ecclesie habet robur: et quamuis poena sit potius quam culpa, communiter tamen propter peccatum incurritur.

Qui suspensus est à pontificalibus, non potest, quæ sunt pontificalia, qui ab ordine tantum, nõ potest ea, quæ sunt ordinis, si à iurisdictione tantum, non potest quæ sunt iurisdictionis, si ab utroque, neutrum potest.

Si est suspensus ab officio, et beneficio, nõ potest agere nomine proprio, tanquã beneficiatus, nec debet habere redditus, licet mediocrẽ sustentationem habere possit, si aliunde non habeat unde uiuat.

Suspen

Suspensus à iure etiam propter defectum corporalem, uel ab homine, decet abstinere ab officio etiam post contritionem, & confessionẽ, quousque relaxata fuerit sententia; alias suspensus à diuinis, uel officio uel celebratione, si contra faciat, mortaliter peccat.

Cum minora interdiciuntur, maiora intelliguntur interdicta, non vice versa: ut suspensus à subdiaconatu, interdicitur à superioribus ordinibus, non è contrario.

Quicumque potest cogere per censuram ecclesiasticam, potest suspendere, excommunicare, & interdiceret: & qui potest excommunicari, potest suspendi: & debet fieri in scriptis suspensio monitione præmissa, quando fit propter contumaciam, non autem si feratur in poenam delicti commissi.

Quando

Quando in sententia suspensionis dicitur, donec satisfecerit etc. aduemente conditione, non indiget alia relaxatione, sicut excommunicatio.

Suspensio à iure, potest ab Episcopo absolui, nisi canonis conditor si bi reseruet, uel nisi sit suspensus propter peccatum, à quo non potest ipse absolvere. si uero ab homine sententia est inflicta, absoluat, qui eam tulit, uel superior: & absolutio fit solo uerbo, reuoco, uel remoueo, uel absoluo à tali sententia, quia non habet propriam formam.

Casus permulti sunt in quibus incurritur suspensio, inter quos est, concubinatus notorius Clerici, oblatio, uel susceptio duelli à Clerico. suspenduntur etiam ordinati extra tempora, uel ab Episcopo non suo, uel excommunicato & c. suspenduntur & simoniaci, sed de his, et alijs, qui pleniorè desiderat tractatum,

tum, uideat canones, uel aliquem ex his, qui collegerunt, ut Siluester, aut consulat peritos.

De Interdicto.

Interdictum ecclesiasticum est, quaedam prohibitio, qua in aliqua terra, uel ecclesia, uel personis, interdicitur administratio sacramentorum, uel diuinorum officiorum celebratio, seu executio aliquorum spiritualium, & quando prohibentur omnia spiritualia, dicitur strictum, quando quaedam tantum, dicitur largum. Triplex est, locale tantum, personale tantum, locale, & personale simul. Et cum interdicitur aliqua urbs, locale, cum clerus personale, cum utrunq; urbs et persona, dicitur locale et personale simul.

Quodlibet istorum duplex est, generale, ut cum interdicitur tota urbs,

urbs, vel populus, vel provincia:
 Particulare, ut cum aliqua ecclesia
 in urbe, vel aliqua persona, vel in
 uno delicto plures nominantur, &
 tunc quocumque pergant, interdicti
 sunt, quoadiu durat interdictum
 (si ad tempus fuit) vel absoluntur
 nec possunt audire diuina, imo in di
 uinis euitandi sunt, si sint nominati
 interdicti, sicut excommunicati, no
 autem extra diuina.

Potest Papa oia interdiceret prater
 baptismum paruulorum, & poenit
 tent iam morientium, & illa sine
 quibus ista duo non possunt bene fi
 eri; alij prelati non possunt, nisi se
 cundum iuris dispositionem interdi
 cere.

Ad obseruationem interdicti,
 tenetur quis quando publice promul
 gatum est contra personam, vel col
 legium, vel locum certum a iudice,
 Sufficit

specialiter, & expresse, non aliter.
 Sufficit autem scire quod vicini, et
 maxime metropolitana ecclesia re
 ceperit sententiam, & seruet, et eti
 am religiosi exempti, nisi habeant
 super hoc speciale priuilegium te
 nentur obseruare: excusat tamen
 ignorantia probabilis non crassa,
 vel supina.

Clero interdicto, non intelligitur
 populus interdictus, nec uice uersa.
 & nomine cleri, in materia fauora
 bili, intelligantur religiosi, non au
 tem in odiosa. Interdicta ciuitate,
 propter delictum domini, ciues non
 sunt interdicti: ideo extra ipsanz
 possunt audire diuina. Si aut popu
 lus est interdictus, et comites, et no
 biles interdicti sunt, nisi ex priuile
 gio sint sui iuris, et etiam suburbia,
 & villa, circa ciuitatem, que non
 pertinent ad aliam uniuersitatem.

Inter

Interdictio clero, non est interdicta ecclesia: ideo alij clerici licite celebrant in ea: si ecclesia interdicitur, alia ecclesia coherens, uel capella mediante muro, non intelligitur interdicta. Si veniant homines non interdicti ad alia loca interdicta, non poterunt ibi celebrare neque audire diuina; secus si communitas, & non locus: excludendi tamen essent interdicti, et curandum ne vilipendantur censura ecclesiastica. Qui habitant in populo interdicto, non sunt tamen de illo, non censentur interdicti, nec pueri, qui doli non sunt capaces.

Interdictum aliquando emanat à iure, aliquando ab homine. A iure generale est contra collegium, vel vniuersitatem cogentem Ecclesias, vel personas Ecclesiasticas soluere pedagia, &c. Secundo, contra vniuersitatem locantem

93
cantem domos vsurarijs, ad exercendum scenus. Tertio, contra vniuersitatem qua represalias concedit contra personas Ecclesiasticas. Quarto, contra non seruantes seruanda, in electione Papae. Quinto, contra quamcumque ciuitatem (praeter Romanam) qua consentit dando auxilium, consilium, vel fauorem occidentibus, vel percutientibus Cardinalem, vel non punientem infra mensem, si poterit. Sexto, contra ciuitatem qua proprium Episcopum percussit, vel ceperit, aut in exilium miserit. Septimo, contra clericos, vel religiosos inducentes aliquem ad vouendum, vel promittendum de sepultura, si in Ecclesia eum postmodum sepeliant, si non restituant omnia intra decem dies. Octauo, contra regnum, uel locum, quando dominus eius impedit.

pedit, ne legatus vel nuntius Papæ
possit exequi officium suum.

In prædictis tamen casibus (ut
dictum est) nullus tenetur seruare
interdictum, ante denunciationem
per iudicem faciendam.

Particulariter quandoq; locus
interdicitur a iure. Primo quando
ecclesia est polluta per homicidium,
uel effusionem sanguinis iniustam,
aut seminis studiose procuratam.

Et ante reconciliationem, non de-
bent ibi officia diuina celebrari. Se-
cundo, si propter discordiam patro-
norum, Episcopus claudit officia, et
tollit inde reliquias, et prohibet ce-
lebrari. Tertio, si ecclesia per simo-
niam esset consecrata. Quarto, si
principaliter pro quaestu. Quinto, si
sine licentia diocesani Episcopi.

Sexto, si sine reliquijs, vel in loco
deserto. Septimo, si hæreticus tra-
datur sepultura ecclesiastica, scien-
ter.

ter. Ab homine quocūq; fertur
sententia interdicti, qui potest ferre
excommunicationis, unde nulla mu-
lier id potest.

Quando ab homine fertur ob con-
tumacia debet præcedere monitio,
et forma tradita. Et defectu mo-
nitionis, aliquando est nullum, alii
quando iniustum interdictum. si prop-
ter delictum feratur, non est neces-
saria admonitio.

Forma verborum in interdicto, est
ista, nos propter talem causam, ec-
clesiam, vel ciuitatem, ecclesiasti-
co supponimus interdicto. Et secu-
dum doctores, non potest poni sine
rationabili causa.

Ad relaxandum interdictum, nõ
est aliqua certa forma verborum,
sed nudo verbo potest tolli, dicendo
reuooco, remoueo, vel absoluo, et si-
milia et. si est ad tempus, vel ex condi-
tione his expletis, ex seipso desinit.

sola

sola enim intentione auctoritatem habentis, quocunq. modo expressa, relaxatur.

Quando persona est simpliciter interdicta, illa post satisfactionem relaxari debet, vel absolui: quando vero populus, vel locus, soli, qui peccauerunt, satisfaciant, & absoluantur. Si illi, in quorum fauorem positum est interdictum, non seruant, nec alij tenentur, & dicuntur uiolare, quando maiores ex eis, vel eorū maior pars violat.

Interdictum potest relaxari, si est ab homine, ab eo, qui tulerit, uel à superiori. Si uero sit à iure, & conditor iuris non reseruauerit, Episcopus potest relaxare, & non inferior ordinario, si esset terminatū ad certum tempus à iure, non posset tolli ab ordinario ante illud tempus.

In generali interdicto loci, non personæ, standum est moderationi

Cap.

cap. *Alma, &c.* id est ut quotidie in ecclesijs et monasterijs missæ et alia officia celebrari possint, sicut prius, uoce tamen submissa, ianuis clausis, non pulsatis campanis, excommunicatis & interdictis exclusis. Et in festiuitatibus Natalis Domini, Resurrectionis, Pentecostes, Corporis Christi, Assumptiōnis, Omnium sanctorum, pulsatis campanis diuina celebrantur, exclusis tantum excommunicatis: dum tamen illi, propter quos positū est interdictum, non appropinquent altari id est, non faciant offertorium. Et dies incipit à uesperis uigiliæ, usque ad festi completorium. Imo & missa uigiliæ secundū aliquos potest includi. Eisdem diebus aqua solemniter potest benedici et aspergi panes & fructus benedici, & administrari; benedici uirgines, calices, &c.

Sacramentum baptismi adulto

rum.

rum et paruulorum, tempore interdicti conceditur, et confectio chris-
matis in die Iouis sancti, & chris-
matio tam adultorum, quam pue-
rorum, & poenitentia tam sanorum,
quam morientium, exceptis excō-
municatis, & illis quorum culpa,
vel dolo, lata est sententia. vel dede-
runt auxilium, &c. Conceditur
etiam viaticum existentibus in pe-
riculo mortis, & potest portari cū
lumine, & campanula, nec prohi-
bentur interdicti adorare hostiam,
nisi cum diuina officia actualiter
celebrantur.

De cessatione à Diuinis.

Aliquando cum obedientia non
est prestita excōmunicacioni
nec interdicto addi solet cessatio à
diuinis, quæ prohibet celebrationē
diuinorum officiorum, & admini-
strationem Sacramentorum, etiam
ianuis clausis. Tunc autem litteræ
Apostolicæ bene considerandæ sūt

& secundum eas iudicandum: quia
ligant quātum Pōtifex expressit
& non amplius. Est ergo cessa-
tio à diuinis qua desistitur ab offi-
cijs diuinis, & ministerio sacra-
mentorum, & diuiditur in genera-
lem, quæ imponitur loco vniuersa-
li, ut ciuitati, et in particulare quæ
imponitur loco particulari, vt Ec-
clesiæ. Non est autem censura
quemadmodum erat interdictū, et
qui violat cessationem à diuinis et
particularem non est propterea ir-
regularis, vt qui violat interdictū.
Et qui priuilegium habet audiēdi
diuina officia tempore interdicti,
non ei suffragabitur, vt tēpore ces-
sationis à diuinis audire possit, nec
qui priuilegium habet audiendi tē-
pore cessationis generalis, continuo
audire poterit tempore cessationis
particularis. Et hæc de cessatione
attigisse sit satis.

De Irregularitate.

Irregularitas, est nota, seu impedimentum canonicum, de facto proueniens, qua quis ad ecclesiasticos ordines promoueri, & iam promotus in eis ministrare prohibetur. Vnde latius patet, quam suspensio, quæ tantum importat inhabilitatem ad executionem.

Tribus modis in genere cõtrahitur, ex delicto, ex defectu corporis, ex defectu sacramenti: nunquam tamen incurritur nisi secundum illos modos, vel casus, qui expressi sunt in iure. Sunt autem multi casus. Primo, Per homicidium, Secundo per ordines susceptos, uel sacros exercitatos in maiori excommunicatione. Tertio, Per plures ordines sacros vno die receptos, vel minores cum aliquo sacro nisi excuset consuetudo. Quarto, Per reiterationem baptismi. Quinto, Par apostata.

postasiam à fide. Sexto, per infamiam secundum quosdam quæ tollit executionem ordinum & exercitium cuiuscunque dignitatis, & honorem quæsitum et querendum. Septimo, per ordinationem ab episcopo nominatim excommunicato, schismatico, hæretico, deposito, suspensio, interdicto, degradato: secus si toleratur adhuc ab Ecclesia, Octauo, Recipiendo ordines sacros ab eo qui renúciauit loco & dignitati, vel ab Italico, si recipiens sit ultramontanus, et celebret. Nono, Recipiendo extra tempora, uel ante etatem, si ministrat in suscepti ordinis ministerio, secundum aliquos. Decimo, Ministrando solemniter in ordine sacro non habito. Undecimo, Incurritur à suspensio excommunicato vel interdicto, ingrenti se diuini celebrando uel faciendo aliquid attributum certo ordini, etiam minori, ut accolitatus si

si ut talis id faciat. Duodec. Prop-
 ter crimē quo suspēsus est à can. Si
 ministrat in ordine sacro. Decimo
 tertio, Propter Bigamiam. Deci-
 moquarto, Propter matrimonium,
 contractum ab eo, qui est in sacris,
 vel habet votū solemne. Decimo
 quinto, Per celebrationem uel cuius
 uis ordinis executionē in loco spe-
 cialiter per Iudicem interdicto.
 Decimosexto, Propter corporis in-
 tiū, id est, si quis est mutilatus ali-
 quo membro, uel debilitatus: qualis
 est cæcus, uel habens manum arid-
 dam, uel aliud membrum inefficax
 si quidē reddatur inhabilis ad frā-
 gendum, uel contrectandum hosti-
 am, uel calicem: uel si scandalum
 generat propter deformitatē. Deci-
 mo septimo, Propter illegimitatē.
 Decimo octauo, Propter dilationē
 baptismi in adultis usque ad ægri-
 tudinem, nec ista irregularitas tol-
 litur per baptismū. Decimonono,
 propter

Propter heresim. Vigesimo, Pro-
 pter seruitutem. Ad dūtur & alij
 quidam casus sed sufficiet hos enu-
 merasse. Ut autem fusius dica-
 tur de irregularitate, quæ contrahi-
 tur per homicidium, uel mutilatio-
 nem actualem, uel cum quis opera-
 tur aliquid, quod sit proprie horū
 causa, etiam absque peccato, aduer-
 te quod si effectus non sequitur, nū-
 quā incurritur irregularitas, quia
 sola uoluntas non sufficit.

Tres autē regulas ponit sanctus
 Thomas ad discernendū, quādo hu-
 iusmodi irregularitas incurrat.
 Prima est qui dat operā rei licitæ,
 adhibens diligentia quā debet, &
 non excedēs, nec habens uoluntatē
 occidendi, uel mutilādi, non fit irre-
 gularis propter sequens homicidiū
 Secūda est, qui dat operā rei licitæ
 non adhibēs diligentia quā debet,
 uel existens in culpa cōmissionis,
 etiam leui, non autē leuissima id est,
 omisso-

omissionis fit irregularis. Tertia, qui dat operã rei illicitæ semper fit irregularis, sub his plurima particularia elucescere possunt. Et adverte, quod iudex, uel doctor, in dubio non debet aliquẽ iudicare irregulãrẽ, seipsum tamẽ in dubio quisq. reputet. Notandũ quod quando irregularitas contrahitur propter occasionem uel mutilationẽ iustã, non est ea quæ admitti dicitur, propter homicidiũ uoluntarium, unde ea non reseruatur summo Pontifici, cũ reseruatur irregularitas, in quam propter homicidium uoluntariũ, quis incurrit. Prælati, uel clerici, qui petunt contra aliquem iustitiam, cum protestatione quod non intendunt pœnam sanguinis, non incurrunt irregularitatem, licet sequatur effectus: nec qui prodicionem uel proditorem reuelat, cum hac protestatione, secus si non protestatur. Tamen inquisitor tradens hereticum

cum iudici seculari licet instet ut cõburatur, non fit irregularis: quia solum eis prohibetur executio.

Vt autem melius intelligatur irregularitas quæ incurritur ex homicidio, uel mutilatione in bello etiam iusto, notanda sunt ea quæ sequuntur. Primo, Clericus repellens vim, vi, cum moderamine inculpata tutela quando aliter mortem euitare non potest, si occidat non fit irregularis. Similiter si in bello iusto de licentia Papæ exprimentis, quod possit indifferenter pugnare, quemquam occidat. Secundo, si in bello iniusto utatur armis, uel præstet auxilium, consiliũ, uel fauorem, incutiendo timorem aduersarijs & occidatur quisquam etiam non ab ipso, fit irregularis. Tertio, qui est in bello iusto cum armis defensionis, hortans bellantes & intercedens pro eis, dummodo non occidat, nec muliet, non fit

irregularis: si ipsi pugnant, sed non occidunt, nec mutilant, non sunt irregulares. Et si putat clericus, se occidisse potius quam contra, censendus est irregularis, aliter non nisi alij scirent certo ipsum occidisse.

Cum quis absolvitur à peccatis prius debet absolui ab excommunicatione non tamen ab irregularitate dispensari, quæ secundum se peccatum non est, nec peccatum includit, ut excommunicatio. Propter clericos tamen utilis est hæc cognitio confessori.

Tribus modis tollitur irregularitas, aliqua per baptismum, si venit ex sequela peccati proprie, non autem si ex bigamia, nec ex defectu natalium. Secundo, aliqua irregularitas tollitur, per religionis ingressum, quæ scilicet non provenit ex proprio delicto. Talis enim potest promoveri ad ordines, sed non ad dignitates, tamen faciliat dispensationem

religio. Tertio modo per dispensationem tollitur omnis irregularitas. Prælati mittentes ad ordines suscipiendos subditos, vel Episcopus promovens, ipso facto dispensant, si hoc intendunt.

Forma consuetæ dispensandi super irregularitate, est talis: Ego dispenso tecum super irregularitate, vel irregularitatibus, quam vel quas contraxisti, propter talem vel talem causam, vel si contraxisti; quando est dubium. Hactenus de censuris ecclesiasticis, quantum satis esse duximus ad instituti opusculi rationem: ubi non omnia quæ attinguntur exacte tractanda, sed confessarium dirigendum suscepimus, ut non tantum his, quæ hic didicerit, sed et alijs ubilibet lectis bene utendo, officio confessarii melius ad animarum auxilium et Dei gloriam perfungetur.

INDEX EORVM QVE IN
directorio continentur.

Ad Lectorem. fol. 1
 Prefatio de substãtia, sine, & effici
 cieti causa sacramti pœnitentie. fol. 4
 De confessarij cura circa personã suam
 ac primo de scientia cõfessarij. fol. 6.
 De potestate confessarij. fol. 8.
 De bonitate confessarij. fol. 9.
 De prudentia confessarij. fol. 10.
 De secreto uel sigillo cõfessarij. fol. 11.
 De cura confessarij circa actus pœni
 tentis. fol. 12.
 De his q̄ p̄mittuntur cõfessionem. f. 13
 De interrogatione, qua suppletur dif
 ficultio in sufficiens pœnitētus. fol. 16.
 De pœnitente iuuando ad contritiõnẽ
 habendam. fol. 18.
 Quomõ i satisfactiõne pœnitens iuuẽt
 & de pœnitentijs iniungendis. f. 20
 Quomodo cum his qui minori egent
 auxilio se habeat cõfessarius. fol. 23.
 De triplici fructu uel sine huius sacra
 menti. fol. 24.
 Quomodo pœnitens à confessario iu
 ue ur ad emendationẽ uitæ. fol. 25.
 Quædam contra reciduum. fol. 27.
 Quomodo iuuetur pœnitens à confes
 sario ad gratiæ augmentum. fol. 28.
 De confessarij cura circa absolutionem
 fol. 30.
 De absolutione excomunicatorum, &
 eorũ q̄ ius tertij uiolarunt, &c. f. 30.

INDEX EORVM QVAE IN
appendicibus continentur.

In appendices directorij prefatio. fol. 33.
 De duplici interrogatorio, & eorum or
 dine, ac ratione. fol. 34.
 Primum interrogatorium incipiens à
 primo p̄cepto. fol. 34.
 Secundum interrogatorium breuius,
 carmine comprehensum. fol. 46
 Quædam de statibus uarijs, & primo
 de dominis temporalibus. fol. 49
 De Episcopis. fol. 49
 De peccatis iudicum, aduocatorum, &
 procuratorum. fol. 51
 De peccatis notariorum. fol. 52.
 De matrimonio iunctis. fol. 52.
 De sacerdotibus & alijs clericis. fol. 53.
 De Religiosis. fol. 54.
 De Doctoribus. fol. 55.
 De Scholasticis. fol. 56.
 De mercatoribus & artificibus. fol. 56.
 De Medicis. fol. 57.
 De Pueris. fol. 57.
 De p̄prijs remedijs peccatorũ incipie
 do à superbia & discurredo p̄ sing. f. 57
 De remedijs uniuersalibus. fol. 58.
 Quomodo his arnis utendum ad uitia
 superanda. fol. 62.
 De restitutione. fol. 63.
 Quis debeat restituere. fol. 63.
 Cui debeat fieri restitutio. fol. 65.
 Quid debeat restitui. fol. 67.

Quantum debeat restitui. fol. 69.
Vbi, & quādo debeat restitui. fol. 70.
De ordine, & modo in satisfacionibus
tenendo. fol. 72.
De quibusdam, quę faciunt ad cognitio-
nem excommunicatonis. fol. 74.
De effectibus excōmunicacionis. fol. 75.
De peccatis excōmunicatorū. fol. 77.
De peccatis, quę ab excōmunicacione
redundant in alios. fol. 80.
De casibus excōmunicacionis reserua-
tis in Bulla cōn. Domini. fol. 82.
De alijs casibus. excom. fol. .
De suspensione. fol. 91.
De interdico. fol. 92.
De cessatione à Diuinis. fol. 109.
De irregularitate. fol. 110.

ERRATA VEL MANCA
loca corrige uel supple hoc modo. Nu-
merus primus, folium; Secundus, pagi-
nam; Tertius, lineam indicat.

2. 2. 4. quisq. l. quisq.
3. 1. 7. eum. l. cum.
6. 2. ult. ut q; l. ut quod.
7. 2. 11. nel certe. l. uel certe.
14. 2. 12. uidebitur. l. ei uidebitur.
16. 2. 9. respoudeat. l. respondeat
16. 2. ult. elliciat. l. eliciat.
17. 1. 6. ontactu. l. contactu.
18. 1. 16. num. l. tum.
18. 2. 15. deterrendus. l. deterréd.
19. 2. 2. exaggerōda. l. exaggerāda

19. 2. 6. aliquando. l. aliquando.
19. 2. 8. omnes. l. omnes.
19. 2. 11. debeat, l. deberent.
20. 2. 4. Christi. l. Christi.
20. 2. 6. discussiois. l. discussionis
21. 1. 10. frustus, l. fructus.
21. 1. 21. oculto, l. occulto.
21. 2. 5. iunctum, l. iniunctum.
22. 1. 9. caritatis. l. & caritatis.
22. 2. 18. confiteri. l. confiteri.
23. 1. 7. huius. l. huius.
23. 1. 14. hebeat. l. habeat.
27. 2. ult. pecuniam. l. pecuniam.
31. 1. 10. dixit. l. dixerit.
31. 1. 21. usque. l. usque.
32. 2. 17. cōscientiæ. l. cōscientiæ
37. 2. 1. confessos. l. concessos.
40. 2. 10. preteria. l. preterea.
41. 2. 1. orum. l. eorum.
41. 2. 14. periculo. l. periculis.
43. 1. 5. remonendi. l. remouēdo
43. 2. 18. usus est. l. usus est.
44. 2. 5. reprehens. l. reprehens.
45. 1. 2. qui non. l. qui non.
45. 1. 5. circa opera. l. circa omi-
ssiones.
45. 1. 11. multum, numia. l. multū,
sinimia.
48. 2. pen. lautiā. l. lauticias.
54. 2. 3. Decimotertio. l. Decimo
secundo. & 14. l. 13. &
15. l. 14.
56. 2. 7. certe minoris. l. certe mul-
tanti-

- to minoris:
57. 1. 17. demittant. l. dimittant.
57. 2. 10. periculum experitur. l.
periculum uitæ experitur
58. 1. 15. &c. animaduerte. l. &c.
Tertio, animaduerte.
58. 2. 16. satiari. l. satiari.
60. 1. 14. pre l. pro.
66. 2. 22. diligentia l. diligenti.
75. 1. 6. excludantur. l. excluduntur
75. 1. 12. etiam iniusta. l. etiam si
iniusta.
78. 2. 18. commune. l. communio
79. 2. 12. quæcunq. ecclesijs. l.
quæcunq. ex ecclesijs.
83. 2. 7. uel mandauerit. l. uel id
mandauerit.
84. 1. 6. decimotertio. l. 14.
84. 1. pen. impugnes. l. impu-
gnantes
85. 2. 20. operare. l. occupare.
86. 1. 8. iurisdictionem auctori-
tem. l. iurisdictionem &
auctori atem.
87. 1. 15. presbyteri ac clerici. l.
præsbyri ac alij clerici.
87. 2. 9. concedunt ad. l. conce-
dunt domos ad.
89. 2. 1. quinquagesimo. l. 57.
92. 1. 3. decet. l. debet.
92. 2. 5. suspensio. l. suspensus.
94. 1. 7. tenentur obseruare. l. te-
nentur id obseruare.

FINIS

1111111111

Nov. 1893

May 1895

126